

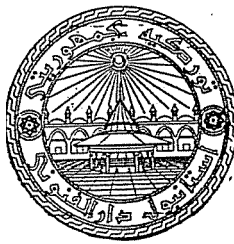
ایکٹمی نہ

سنجی و آلتجی صابی

دَارُ الْفُنُونِ
الشیخ فاکر السمرقندی

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

حزیران — ۱۹۲۷

شہزادہ بائی — اوقاف مطبعہ سی

۱۹۲۶

امام احمدك بر اثرى

اسلامك اك قديم ايكي مذهبك مناقشهسى

امام احمد بن حنبل ك اسلام تاريخنده كى موقعى معلومدر . مذهب و اعتقاد مناقشه لار ينك اك حرارتلى زمانلرنده ايدى . مشهور اماملر و بويوك مجتهدلر حبسه آنيلوب ، بر قسمى اختلاف ايدىيور و بعضيلرى مملكتلر نى ترك ايدىيورلردى . ايسته اوصيرالرده قرآنده كى عقيدهلر اى اك بويوك بر مناسله مدافعه ايدن بويوك بر ذات چيقدى : امام احمد بن حنبل [۱] . سالف اعتقاد نى تمثيل ايدن بومدافعه اسلامك صاف و نزيه شكلنى محافظه غايه سنى . استهداف ايدىيورلدى . صوكرالى ، امام اشعرى ده داخل اولدينى حالده اك بويوك عالملر ، دوغربدن دوعزى يه قرانك سينه سندن دوغان بومذهبك بايراقدارى (احمد بن حنبل) ي . كنديلرينه متبوع اتخاذ اينديلر .

امام احمد ، بومدافعه لرندن دولايى حبسه آتيلمش واوراده (ردالجهميه ...) ناميله . مشهور اثر نى قلمه آلمشدى . تاريخ مذاهب نقطه نظر لرندن فوق العاده حائر اهميت اولان . بو اثر ، اعتقاداته و مذهب مناقشه لرييه تخصييص ايديلن علمى اثرلرده مأخذ اولارق ذكر ايدلمكده ايسه ده اثر ك موجود اولوب اولمادى نى حقنده معلوما تمز يوقدى [۲] . نهايت .

[۱] تولدى ۱۶۴ و فاتی ۲۴۱

[۲] ابن تیمیّه ، احمد بن حنبل ك بو اثرندن كتابلرينك چوق يرلرنده احتجاج ابتدايكي كى بعض پارچه لرده نقل ايدىيور . ازجمله موافقة المعقول للمعقول (۱ جزؤ ۸ ص) ده اثر ك خطبه سنى ، (۲ جزؤ ۱۵۰ - ۱۵۲ ص) ده بر مبحثى تماميله و ديكر مبحثى قسماً نقل ايتمشدر . كذا منهاج السنه (۳ جزؤ ۶۹ ص) ده كتابك خطبه سنى و رسالة الفرقان نام اثرنده (۱۱۰ ص) خطبه نك بر پارچه سنى نقل ايتمشدر . سفارينى ده « لوائح الانوار البهية و سواطع الاسرار الاثرية » نام اثرنده امام احمدك قوليله احتجاج ايدر و مذكور اثر دن پارچه لر نقل ايدر . ازجمله لوائح ... (۱ ج ۸ ص) ده اثر ك خطبه سنى و (۲ ج ۳۳ ص) ده بر مبحثى تماماً نقل ايتمشدر . نقل اولنان بويارچه لر ايله آلزده اولان متنك عبارسى آراسنده مستنسخ خطاسنه حل اولونا جى بعض تخالف ، زياده و نقصان بولمقله برابر عبنى معنائى افاده ايدىيورلر و كتابك صحتنده شبهه يه محل براقيورلر . ابن حجرده بخارى . شرحنده بو اثر دن بعض فقره لر نقل ايدىيور .

صوك زمانلرده استانبولده اترك بر نسخهنه تصادف ايداشدر . [۱] .
 اثر بر قاج نقطه نظردن عئز اهميتدر . چونكه مذاهبه دائر يازلان موجود اترك
 اك قديمي اولديغي كهي او زمانده كي مناقشه لرك بر شاه اريدن و بزه ايلك عصرلرده كي
 اسلام عقیده لرني و سلف مذهبي الك واسع بر صلاحيته كوسترير .

اترك ديكر بر اهميتي ده بوكون ياشامقده اولان وهابي مذهبك منبعي كوستريره سنده در .
 مذهب لر حقنده بر چوق يرلرده تدقيقلر و مناقشه لر اجرا ايدلديكي بر صيراده بو اترك تاريخي
 قيمتك تقدير ايديله چكي شبهه سزدر . معلومدر كه اكثر تي نجد قطعه سنده بولونان و هندستانده
 مهم بريكون تشكيل ايدن و هاييلرك مذهب اساسيلري حنلي در . - قى كنديلري يالككنز

سفاريني ، اترك امام احمده نسبتني تصحيح خصوصنده شويله ديور : امام احمدك بو كتابني
 مذهبك بتون اتمسي ذكر ايتدي ، خلال ، بو كتابني عبداللهك كتابندن استنساخ ايتدم اوده
 پدريتك كتابندن نقل ايتمشدي ، ديور . كذا قاضي ابويعلی « ابطال التأويل » نام كتابنده امامك
 بو ائزندن نقل ايتديكي پارچهلر ايله احتجاج ايديور . كذا ابن عقيل ، مذکور ائزده اولان بعض
 شيلري كندى كتابنده ذكر ايديور . امام بهيقده بعض پارچهلر نقل ايديور . بو كتابك امامه
 نسبتني ابن تيميه تصحيح ايتدي ، محقق ابن قيمده بوكا اعتقاد ايتدي و « الجيوش الاسلاميه » نام
 ائزده تصحيح ايتدي (لوائح ۱ ج ۵۸ س) . سفاريني ، بو اترك تمامي ، « خلال » ك « السنة » نام
 كتابنده موجود اولديغني قيد ايديور . كشف الظنون بو كتابني جوامع صيراسنده « جامع السنن »
 ناميله ذكر ايديور ، و كندى بابنده نظير سز بر كتابدر ، ديور . مع الاسف فهرستلرده بو كتابني
 بولامادق .

[۱] بو اثر استانبولده روان كوشكي كتيخانه سنده (۵۱۰) نومروده مفيد اولان مجموعه
 داخلنده در . كتابك فوطوغرافيه آلبسان صورتني ترجمه نك صوكنه قولشدر . كتابك اصلي
 ۲۵×۱۲ ابعادنده در . مجموعه داخلنده صيراسيله شواثرلر واردر : الابانة ، اصول السنة ، صريح السنة ،
 الرد على الزنادقة ، الرد على الجهمية ، كتاب الصفات ، كتاب احاديث النزول ، الاربعين في دلائل التوحيد ،
 بو ائرلر ايچنده احمد بن حنبل ك ، رد الجهميه سي ايله اشعريتك اهل الثغور ايچون يازديغني الاربعين ك
 ايكنجي نسخه سي موجود اولمادغني ظن ايديور .

اترك مستسخني كيم اولديغني آكلاشيلامبور ، شوقدر كه احمد بن حنبل ك اوغلي عبدالله متصل
 سندله اوندن روايت ايديله رك متأخر زمانده يازلشدر . نسخه ده بر چوق يرده مستسخ خطالي
 واردر كه بونلر ترجمه ائناسنده كوستلشدر .

ترجمه ايدركن ، ممكن اولديغني قدر اصلنه صادق قالميه و حرفيا ترجمه ايتيه اعتنا ايدلشدر .
 يالككنز ، ترجمه يي ، ديدى و ديدك لزدن قورقارمق ايچون ، كتابك بعض يرلري محاوره شكلنه
 قولولدى و بعض يرلرنده شيويه اويدورمق ايچون ، قال قلندار ديور و ديوروز صورنده ترجمه
 ايدلدى .

عملده دكل اعتقاد خصوصنده مذهبلىرىنك حنبلى اولديغى سويله مكدده و كندىلىرىنه وهابى ده نىلمكدن زياده ، حنبلى ده نىلمه سنى طلب ايتمكدده درلر .

اثر ك بر فائده سى ده بزه ، اللهى تنزيه خصوصنده افراط ايدن (جهنم بن صفوان) ك عقيدلىرى ، واليوم عقائد كتابلر بمزده موجود ارلان بعض فيكرلر ك هانكى منشادن كلديكى كوسترمه سنده در . بو ايضاحات كتابك اهميتنى كوسترمكه كافى كلديكى ايجون فضله معلوماته لزوم كورميرك عينا ترجمه سنى تقديم ايدبورم .

*
* *

اللهه حمد اولسون كه پيغمبرلردن صو كرا حصـوله كنن بوتون فترت زمانلرنده اهل علمدن بقايا بولوندوردى كه بوقايا ، ضالته اولانلرى هدايته چاغير بور وبو خصوصده اونلردن كوردكلرى اذابه صبر و تحمل كوستريور ، ثولوحالنده اولانلرى كتاب الله ايله احيا ايدبور و اهل عمامك بصيرت كوزلرتى نور لله ايله آچيورلر ايدى . بونلر ايليسك اغواسنه قربان اولان نيجه انسانلرى ديرلديلر و دوغرو بولدن آريلوب متحير قالان نيجهلرى يوله كتيرديلر . بونلر ك انسانلره قارشى يادقلرى معامله لرى نه كوزل ايدى ! انسانلر ك ايسه اونلره قارشى معامله لرى نه قدر چيركن اولدى . بونلر ، فتنه باغلرنى چوزوب بدعت بايراكلرنى قالديران جاهللك قرآنى تاويللرنى ... ، [۱] غلوا و افراط ايدنلر ك تحريفلرنى و قرآنه استناداً اتخاذ ايتدكلرى باطل مذهبلىرى كتاب الله دن نفى و رد ايدلر ؛ چونكه بوكيلر ك زمين اختلافلى قرآن اولوب ظاهرأ قرآنى مدافعه ايدلر سنده قرآن دن آيرلق خصوصنده بر اشمشدرلر . علمسز و اذعانسز الله حقنده سوز سويلر و اللهه دأثر حكملر و يرلر ، كلامك متشابهلرندن بحث ايدلر و التباسلرله انسانلر ك جاهللىرى آلداتارق اونلرى قرآنك متشابه قسمنه صوقارلر [۲] بوكى اضلال ايدنلر ك فتنه سندن اللهه صيفينه منلازمدر . جهنم ايله جهنمه تابع اولان طائفه ده بويله در ... بونلر ، انسانلر ك جاهللىرى كندىلىرىنك تلييس ايتديكلرى شيلرله ، كتاب سندن متشابه اولان آيت و حديثلره دعوت ايتديلر ؛ سوزلرله بر جوق انسانلرى اضلال ايلديلر .

[۱] المزدكه نسخه ده « تأويل الجاهلين » يازلمش . دوغرو سى « تأويل الجاهلين » در .

[۲] المزدكه نسخه ده (ويخضعون جهال الناس الى المتشابه من القرآن) ده نىلمشدر . العقل

و النقل ۱ ج ۸ ص « الى المتشابه من القرآن » يرينه « يعايلسون عليهم » سفارنى ده ۱ ج ۵۸ ص « بما يشبهون عليهم » .

اللهك دشمانى (جهنم) ك حالى حقنده مطلع اولدقلريمز شوندن عبارتدر :
 كنديسى خراسانك ترمذ (قصبه سى) اهاليسندن ، جدل و كلام صاحبي چكهلى بر آدم
 ايدى ، سوزلرينك چوغى الله حقنده واللله دائر ايدى ، بو آدم مشركاردن سمنيه تسميه
 اولونان بر طائفه يه ملاقى اولدى ، بونار جهمي تانيديلر وسنكله مباحثه ايدى جكيز ، ا كر
 بزم ديلمز اوست چيقارسه سن بزم دينزه كيره جكيسك ، ا كرسنك دليلك اوست چيقارسه
 بوسنك دينكه كيره جكيز ديديلر . بونك اوزرينه آرالرنده شو محاوره جريان ايتدى :

— سن ، براللهك اولديغنى اعتقاد ايدىورسك دكللى ؟

— اوت !

— اللهكى هيچ كوردكى ؟

— كورمه دم !

— سوزينى ايشتكى مى ؟

— خاير !

— قوقوسنى مى قوقلادك ؟

— خاير !

— اونا هيچ تماس ايتدكى ؟

— خاير

— شو حالده اونك الله اولديغنى نه دن بيلدك ؟

جهنم بونك اوزرينه متحير قالدى ، قرق كون كيমে عبادت ايدى جكفى بيله مدى ،
 صوكرا خرستيان زنديقلرينك دليللرى طرزنده بر طاقم دليللر تدارك ايتدى . شويلاه كه :
 خرستيان زنديقللى : عيسادا اولان روح ، اللهك — ذاتندن عبارت اولان — روحيدر .
 الله هر هانكى بر شئي احداث ايتك ايسترسه خلقندن برينه حلول ايدر وخلقك لسانيله
 تكلم ايدر ؛ ايسره ديكي شئي امر وديله ديكي شيدن نهى ايدر . او ، كوزلره كورنمين بر
 روحدر ديه اعتقاد ايدرلر .

ايشته جهنم بومنوال اوزره هجت تدارك ايتدى وسمعى به بوجه آتى مقابله ده بولندى :

— سن كندكده برووح بولونديغنه اعتقاد ايدىورسك دكللى ؟

— اوت .

— شو حالده روحي هيچ كوردكى ؟

— خار

— سورينى ايشدكمى ؟

— خار !

— اونده دوياجفك بر شى ياخود دوكونولاچق بر شى مى بولدك ؟

— خار

ايشته اللهده بويله ... اونك يوزى كورواز ، سسى ايشيديلز ، قوقوسى قوقلاناز ، او ، كوزلردن غائبدر ، بوويا شوشكلمده دكلدر ، ديدى ، وقرآنك متشاب آيتلردن شو : (ليس كمثله شى : هيچ بر شى اونك منلى دكلدر . سورة الشورى) ، (وهوالله فى السموات وفى الارض : كوكده ويرده آنجق اواللهدر . سورة الاعراف) ، (لاندركه الابصار وهويدرك الابصار : كوزلراونى ادراك ايتزلر ، اوه كوزلى ادراك ايدر . سورة الانعام) اوج آيتى بولدى . ايشته مذهبك اساسنى بوآيتلر اوزرينه بنا ايتك صورتيله قرآنى ، غير صحيح صورته تاويل ورسول اللهك حديثلرينى تكذيب ايتدى ، وبركيسه ، اللهك قرآنده كنديسنى توصيف ايتديكى ، ياخود رسول اللهك اونك حقنده سويله ديكى صفتلر ايله اللهى توصيف ايدرسه ، كافر ومشهبدن اولور ، ديدى وبوسوزيله بر چوق انسانلرى اضلال ايتدى ، بصرهده كنديسنه (امام اعظم) ابو حنيفهك و (عمرو بن عبيد) ك شاگردلردن بر چوق كيمسه لر اتباع ايتديلر ، بو صورته جهنم ، « جهيميه » ديتنى وضع ايتدى .

شيمدى خلق ، اولنلردن « ليس كمثله شى » قولينك معناسنى صورتيور ؛ اولر ، اشيا مياننده اونك منلى هيچ بر شى يوقدر ، عرش اوزرنده نصل بولتيورسه ، يدى قات يرك آلنده . [۱] دنخى اويله جه بولنور ، هيچ بر مكان اوندن خالى دكلدر ، بووياشو مكانده دكلدر ، تكلم ايتمه دي و ايتمز ، نه دنياده ونه آخرنده اونى كيمسه كوردمز ، هر هانكى بر صفت ايله وهر هانكى بر فعل ايله نه توصيف اولنور نه ديبيلير ! اونك حدى (غايت) ومنتهاسى يوقدر ، عقل ايله ادراك اولونماز ، اوتاميله وجوددر [۲] ، بوتونيله نورددر ، بوتونيله قدرتدر ، ايكي مختلف شيدن عبارت اولاما ، اونك آشاغيى يوقايسى ، اطراف وجوانى يوقدر ، اونك صاغى صولى يوقدر ، ثقيله دكل ، خفيفده دكلدر ، اونك ايجون

[۱] « الارضين السابعة » يازلش .

[۲] « وهو وجدك له » يازلش . « وجود » اولسى احمالى قرييدر . اواحماله كوره ترجمه ايدلشددر .

بور يوق ، جسم يوق ، يابلىش (يعنى كنديسنه عمل وتاثير اجرا ايدلمش) دكلدر . والله ، قلبكه خطور ايدن هر يىلديكك شيتك خلافةدر . جوانى ويريورلر .

بذيرزكه : الله شيميدر ؟ اونلر ، اوت شيدر ؟ فقط ديكر شيلر كى دكلدر ، ديرلر . عقل صاحبلى ايسه بونك « لاشى » ديمك اولديغنى آكلارلر [۱] وبوصورتله ، اونلر كى هيچ برشيئه اتباع ايتمديكلرى [۲] ويالكلر علناً سويله دكلرى شيلر ايله كنديلرندن شناعى دفع ايتمه چالشديكلرى هر كسه ظاهر اولور .

كنديلرينه كيمه عبادت ايديورسكلر ؟ ده نيلديكى زمان . بوخلقك امورىنى تدبير ايدنه [۳] عبادت ايدهرز جوانى ويريورلر . بو ، خلقك امورىنى تدبير ايدن ، هيچ برصفتله بيلينه مزى ؟ مجهوليدر ؟ ديديكمز زمان اونلرده اوت دييورلر .

شوحالد مسلمانلر سرك هيچ برشيئه اقتدا واتباع ايتمديكلرى وآنحق اظهار ايتديكلر شيلره كنديكزدن شناعى دفع ايتك ايستمديكلرى آكلاديلر . ديرز . صوكر ا بونلره اوتدبير ايدن ، موسى ايله تكلم ايتدى ؛ ديديكمز زمان ، تكلم ايتمدى و ايتمز زيرا سوز عضوسز اولماز ، اللهده ايسه اعضا بو قدر . جوانى ويرلر .

جاهل برآم ، بونلر سوزلرينى ايشتمديكى زمان ، اللهى اك زياده تعظيم ايدنلر بونلر اولديغنى ظن ايدر ، وسوزلرينى الله افتر اجهته توجه ايتديكلرينى آكلايماز .

جهمى دن صوريلاجق شيلردن اولمق اوزره اوكا سويله ده نيلر : قرانك مخلوق اولديغه دائر جناب اللهك قرانده هر هانكى بر خبرنى بوليورميسك ؟ البت بولاما . رسول للهك (صلى الله عليه وسلم) حديثلرنده قرآن مخلوق ديديكنى بوليورميسك ؟ شهمسز بولاما . شوحالد بوسوزى نردن چيقاريورسك دنيلديكى زمان درحال الله تعالىنك (انا جعلناه قرأنا عربيا : اوفى بزعرين قرآن قيلدق . سورة الزخرف) قولدن ديهك ؛ ظن ايديوركه « جعل » (خلق) معناسنه در . بوصورتله كلام متشابه دن بركله ادعا ايديوركه بونكله متشابهانك تيزيلنده الحاد قصد ايدنلر وتاويلنده فتنه (بول آحق) ايستميلر احتجاج ايدرلر .

[۱] سلفه كوره الله تعالىنك صفتلرى اولديغى كى حد و غايتى دخى واردر . و (شى) اطلاق ايديلن موجودلر ك حد و غايتى وصفى اولمق لازمدر . بر (شى) دن بولوازمى نفى ايتك اونك (لاشى) اولديغنى سويلكدر .

[۲] « لا ياتمون بشى »

[۳] يربد يازلمش يدبر اولاجقدر .

شونى ايضاح ايدلم : قرآن كريمده خالقك افعال واقوالندن حكايه طريقه مذكور اولان جعل ايكي معناده قوللا نلشدر : برى خلقك تسميه لرى ديكرى ده خالقك فعللرندن بر فعل معالريد . الله تعالىنك (الذين جعلوا القرآن عضين : قرانى پارچه پارچه يابديلر مختلف قسملره آيديدلر . سورة الحجر) قولنده اولان جعل ، تسميه معناسه در . چونكه مشركلر ، او (قرآن) شعردر ، اولكي لرك خبرلريدر ، وصايا قلامه لردر . ديمش لردى . كذا (وجعلوا الملائكة الذين هم عباد الرحمن اناثاً : للهك خالص قوللرى اولان ملائكه ي ديشى قيليدلر . سورة الدخان) آيت كريمه سنده بونلر ملائكه ي اناث تسميه ايتيدلر ديمكدر . بونلكه برابر قرآنده (جعل) تسميه معناسندن باشقه معناده ده ذكر اولندى . الله تعالى بيوريوركه (ويجعلون اصابهم فى اذانهم : پارماقلىرىنى قولاقلاربينه قيلارلر . سورة البقره) ، بوى عبادك فعللرندن بر فعل معناسه در . كذا (حتى اذا جعله ناراً : اونى آتش قيلنجه . سورة الكهف) بيوريوريوركه بوده فعل معناسه در . ايشته بونلر مخلوقلر طرفندن اولان (جعل) در .

صوكر الله تعالىنك كندى امرنده خالقيته تعلق ايدن (جعل) آنجق خلق (ياراتمق) معناسنده اولور وآنجق «خلق» مقامنه قائمدر واوندن آريلمز . خلق معناسنه (جعل) قوللا نيلا ن يرلردن اولمق اوزره (الحمد لله الذى خلق السموات والارض وجعل الظلمات والنور : سموات وارضى خلق ايدن ، ظلمات ونورى قيلان الله حمد اولسون . سورة الانعام) بيوريوريوركه ظلمات ونورى خلق ايدن ديمكدر . كذا (وجعل لكم السمع والابصار : سرك ايجون سمع وبصرلر قيلدى . سورة الملك) و (وجعلنا الليل والنهار آيتين : كيجه وكوندوزى ايكي آيت قيلدق . سورة لاسرى) ، (وجعل الشمس سراجاً : كواشى سراج قيلدى ، يعنى سراج اوله رق خلق ايتدى . سورة نوح) ، (الذى خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها : سزى برفسندن خلق ايدوب أشنى = زوجنى اوندن قيلان . سورة النساء) يعنى آدمندن خلق ايدن ، (وجعل لها رواسى : اونك ايجون [ريوزى ايجون] ثابت داغلر قيلدى . سورة النمل) كې آيتلر واردر . بونلرك امشالى قرآنده چوقدر . الله تعالى حقنده بوموال اوزره ذكر اولنان جعل آنجق خلق معناسنه كلير .

ديكر معنابه اولمق اوزره (ماجعل الله من بحيرة ولا سائبة : الله بحيره وسائبة قيلمادى [۱] .

[۱] جاهليتده عربلر ، اكر برده وه صوكنجيسى اركك اولمق اوزره بش سنه ياورو دوغورسه ، علامت اولمق اوزره قولاغنى ده لرك صالورلر ، بينمه سنى وخدمته قوللا نيلا سنى حرام قيلارلر ، كيسه اونى سرعى دن وصولدن قوشماز . يورمكدن طاجر قالان يورغون آدمده راستلارسه ، يته

سورة المائدة)، (انى جاعلك للناس اماماً : بن سنى انسانلره امام قىلاجىم . سورة البقره) دييور، ايشته بوآيتلرده جعل خلق معناينه دكلدر . زيرا بحيره وسائبه ناميله ده وه لك خلق اولنمايى موضوع بحث دكلدر ، ابراهيمك خلق ايسه امام اولماسندن مقدم در . كذا ابراهيم عليه السلام (رب اجعل هذا البلد آمناً : يارب بوبلدي امين قيل . - سورة ابراهيم) ينه ابراهيم عليه السلام (رب اجعلنى مقيم الصلوة : يارب بنى نمازه مداومت ايدنلردن قيل . سورة ابراهيم) دييور . ايشته بوآيتلرده جعل خلق معناينه دكلدر زيرا ، بنى مقيم الصلوة اولارق خلق ايت معناينى قصد ايتيور .

كذا جناب الله (ريد الله الا يجعل لهم حظافى الآخرة : جناب الله اونلر ايجون آخرتده حظ قيلماق ايتيور = يعنى اونلرى آخرتده حظسز براقق ايتيور . سورة آل عمران) دييور . كذا موسى عليه لسلامك والده سنه (انا رادوه اليك وجاعلوه من المرسلين : بز اونى سكا اعاه ايدم جكز ويغمبرلردن قىلاجىم . سورة القصص) دييور . ايشته بوآيتده بزاونى مرسل خلق ايدم جكز معناينى قصد ايتيور زيرا الله تعالى موسى نك والده سنه ، اولجه موسى بنى كنديسنه اعاه ايدم چكنى صوكر رسول ياپاجنى وعد ايديور . كذا (ويجعل الخليل بمضه على بعض فيركه جميعا فيجعله فى جهنم : خبيثى بهضيسنى بعضيسى اوزرينه قىلوب يكديكرينه يىغارق جمله سنى جهنمده قيلمق ايجون . سورة الانفال) ، كذا (وفريدان تمن على الذين استضعفوا فى الارض ونجعلهم ائمة : ريوزنده استضعاف - ضعيف كوريلهرك حقلرى هضم اولنالزه - ايديلنلره انعام ايتكم ياخود قوت ويرمك واونلرى ائمه قيلمق ايتيور [۱] . سورة القصص) دييور كه يونك معناينى دخی ، بزاونلرى ائمه خلق ايدرزده وارنلردن قىليورز ديمك دكلدر . كذا (فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا : ريسى جبله تجلى ابتديكى زمان اونى پارچه پارچه قىلدى . سورة الاعراف) دييور [۲] .

اوده وهيه بينمز . ايشته بوكا بحيره ديرلر، دملك معناينه اولان «بحر» دن قولاغى ده لينمش ديمكدر . كذا سفره چيقاچى اولورلرسه ياخود خسته اولورلرسه ده وهم «سائبه» اولسون ذيه نذرايدرلردى بونوده بحيره كى بينمه بنى وقولالامه بنى حرام ايدرك صالويورلرلردى . بوكا «سائبه» دنير . كشاف ۱ ج ۴۳۷ ص

بحيره ، سائبه ، وصيله ، حامك مختلف شكللرده اياضالرى وازهر . بونلر جاهليت حادتلرى در الله تعالى قران كريمده . بونلرى رد ايدمرك ، الله بويله شيلر مشروع قىلمايى ، دييور .

[۱] نسخده ياكش اولهرق «فريدان يمن» يازلش .

[۲] راغب اصفهائى دييوركه ، جبل بش وجه اوزره استعمال اولنور ۱ - صار معناينه ، جبل زيديقول كى . ۲ - ايجاد معناينه جبل الظلمات والنور كى . ۳ - برشيدن برشيتى چيقارمق

بونك امثالى قرآنده پك چرقدرد . بو وبوكى آيتلرده اولان جعل هيچ بروجيله خلق معناسنه دكلدر .

شو حالده الله تعالى «جعل» يى ايكي وجهله : بركره خلق (يارتمق) معناسنده ، ديكر دفعهده خلق معناسنك غيريسنده ، استعمال ايديور ايكن ، جهمى هانكي دليله استناداً جعل يى خلق معناسنه تخصيصوص ايتمشدر ؟!...

اكر جهمى ، قرآنك مخلوقيتنى ادعاده دليل اتخاذا ايتديكي « انا جعلناه قرآناً عربياً » ده كي (جعل) يى اللهك وصف اينديكي معنياه حمل ايدرسه نه اعلا ! .. يوقسه اللهك كلامنى ايشدوب تعقل ايتد كدنصكرا قصداً (بيله رك) تحريف ايدنلر جمله سندن اولور . يز ؛ الله تعالى قرآن كريمده (انا جعلناه قرآناً عربياً : بزاونى عربى قران قيلدق) بيوريور ، بوراده « جعل » يى ، خلق معناسنه اولق اوزره دكل ، بلكه افعال الهى دن بر فعل اولق معناسنه قوللا نيور ، ديوروز ، نته كيم سورة يوسف ده : (انا جعلناه قرآناً عربياً لعلمكم تعقلون : بزقرآن كريمى ، آكلما كزوعقل ايردير مكنز ايجون ، عربى قيلدق) بيورمشدر . كذا (لنكون من المذنبين بلسان عربى ميين : ايجق عربى لسانله منذر اولماك ايجون) و (انا ليسرناه بلسانك : بزاونى (قرآن كريمى) يالكز سنك لسانكله تيسير ايتدك سورة الدخان) بيورمشدر ، وقتا كه جناب حق قرانى عربى قيلور ، نبى (صلى الله عليه وسلم) ك لسانى ايله قوللا يلاشديرور . او حالده بو (جعل) ، اللهك ، كنىيله قرانى عربى قيلدني بر فعلى اوليور . ايشته بويان ، الله تعالى هدايتنى ايتستديكي كيمسه به كافيدر .

صوكر اجهم محال اولان برشى ادعا ايتدى وديدى كه : خبر ويريكز ! قران ، الملهميدر ؛ اللهك غيريدير ؟ بوصورتله قران ايجون ايله برشى ادعا ايديور كه انسانلرى شاشيرتيور (وهمه دوشوريور) . شبهه يوق كه بو سوال جاهل اولان بر كيمسه به صورولا جق اولورسه البته ايكي قولك برنى سويله به جك ، اكر ، اللهدر ديه جك اولورسه ، جهمى ، كافر اولدك ديه به جك اكر غير اللهدر ديه به جك اولورسه اوت دوعرو سويليورسك فقط

معناسنه ، وجعل لكم من ازواجكم بنين كي . ۴- برشيتى بر حالدن ديكر حاله قل وتحويل معناسنه ، جعل لكم الارض فراشا كي . ۵- برشى ايله ديكر برشيتيه حكم ايتك معناسنه ، انارادوه اليك وجعلوه من المرسلين ، وجعلوا لله مما ذرأ من الحرث والانعام نصيبا كي .

فتح البارى ۱۳ جزؤ ۳۸۱ ص

[۶] عبارده « فان رد الجهمي الجعل الى المعنى الذى وصفه الله فيه » در طوغريسى (الى المعنى الذى وصفه الله فيها) اولقى لازمدر .

غير اولونجه نچون مخلوق اولسا-ون (اوليور) ديهه جك ، بونك اوزرينه جاهلك قلبنه شبه (شئى ما) عارض اوله جق كه اونكه جهمى نك فكرينه ميل ايدم جك ، حالبوكه بومسئله جهمى نك مغالطه لرندن بشقه برشى دكلدر .

جهمى به، قران الله ميددر غير ميددر خبر. ويريكنز ديدىكى زمان، جواب اولارق شويله ده نير : الله تعالى قران كريمه ، قران نيم عيتمدر ياخود غيرمدر [۱] ديمه دى، قران نيم كلام در ديدى. بزده قرانى اللهك تسميه ايتديكى اسمله تسميه ايديور و كلام الله ديورزه. كيم كه قرانى اللهك تسميه ايتديكى اسمله تسميه ايدرسه هدايت بولانلردن اولور و كيم ديكر بر اسمله تسميه ايدرسه ضالانده قالانلردن اولور. جناب الله «قولى» ايله «خاتى» (يعنى كلام ايله خلق) آراسى تفريق ايتدى خلق برينه قول استعمال ايمه دى. (الاله الخلق والامر: متنبه اولكنز خلق وامر اونكدر . سورة الاعراف) بيوردى ، خلق اونكدر دينجه مخلوق اولان هر شئى بو جمليه داخل اولدى ، بوندن صوكر اخلق اوليسان شئى ذكر ايدرك «والامر» ديدى . امرايسه آنحق قوليدر ، جناب حق قولينك خلق اولماسندن متعاليدير . الله تعالى قران كريمه (انا انزلناه فى ليلة مباركة انا كنا منذرين فيها يفرق كل امر حكيم : بز اوى (قرانى) مبارك كيجه ده انزال ايتدك، حقيقتده بز انذار ايديجين او كيجه ده ذى حكمت هر امر تفصيل اولنور) بيوريور . و بونك عقبنده ، قرانى قصد ايدمرك (امر امن عندنا: قران بز عندمزدن امردر [۲]- سورة الرخان) دينور . كذا (الله الامر من قبل ومن بعد : اول و آخر امر اونكدر . سورة الروم) بيوريور كه : خلق دن اولده ، [۱] عباره «لم يقل فى القران ان القران ولم يقل غيرى» در ، ان القران دن صوكر ا بركه اكسيكدر .

[۲] متنبه ، «القران هو امر من عندنا» در . قرانده «امر امن عندنا» اولوب برقاج وجهله تفسير اولنمشدر . بر تفسيره كوره «امراً» دن يفرق كل امر-كيم ، جمله سنده مذكور اولان امر مراددر . اعنى امراً ، اخص امراً تقديرى اوزرينه منصوبدر ، بونكه بزم دندمزدن اولان امرى قصد ايديورز ديهرك ، الله تعالى ، كل امر حكيم ، دهكى امرك جزالت و فخامتته اشارت ايديور . ديكر تفسيره كوره «امراً» دن مراد ، نهيك ضدى اولان امردر ، بو تفسيره كوره «امراً» يا فرقانا برينه وضع اولنمش اولوب «يفرق فرقانا» تقديرنده اولور . «يفرق» نك مفعول مطلق و تأكيدي اولور . ياخود «انزلناه» جمله سندهكى فاعل ضميرندن حال اولوب «انزلناه امر من امرنا : قرانى امر ايديجى اولديغى حالده انزال ايتدك» تقديرنده اولور . ياخود مفعول ضميرندن حال اولوب «انزلناه حال كونه امرنا : اوفى امر اولدينى حالده انزال ايتدك» تقريرنده اولور . (كشاف ج ۳۵۸ ص) مصنفك سوزى بو صوكنجى تفسيره توافق ايديور .

خلقدن صوكراده امر اونكدر دييور . شو حالده ، ديمك الله تعالى هم خلق ايديور ، هم امر ايديور ، قولى ده خلقندن بشقه در . كذا (ذلك امر الله انزله اليكم : بوء اللهك امرى در كه اونى سزه انزال ايتدى . سورة الطلاق) دييور . كذا (حق اذا جاء امرنا وفار التور : بزم امر من كلوب طندير) تاندير (فوران ايدنجه . سورة هود) بيورلمشدر .
(باب) جناب حقك (كلام) ي ايله (خلق) ي آراسنى آيبرديغينك بيانى :

جناب الله بر شئيئى ايكي يا خود اوچ اسمله تسميه ايدرسه او اسملى مرسل يعنى يكدىكرينه عطفسىز براقبر ، اكر بر برينه مغاير ايكي شئيئى تسميه ايده جك اولورسه اونلى مرسل براقاز آرالرينى آيبر (يعنى بشقه بشقه شيلر اولدقلرندن حرف عطف ايله آرالرينى فصل ايدر) . الله تعالىنك (يا ايها العزيز انله ابا شيخاً كبيراً : اى عزيز مصر) اونك بيوك اختيار باباسى وارد . سورة يوسف) قولى بو جمله دندر بو آيت كريمه ده بر شئيئى اوچ اسمله تسميه ايتمشدر فقط بو تسميه فصل ايدلمش دكل ، مرسل براقلمشدر ، (انله ابا وشيخا وكبرا) دنيلمه مشدر . كذا (عسى ربه ان طلقكن ان يبدله ازواجاً خيراً ممنكن مسلمات مؤمنات قانتات ثابتات : اكر سزى (محمدعهم) بوشايه جق اولورسه اونك ربى اوكا ، سزك يركزه ، سزدن دها خيرلى ، مسلمه ، مؤمنه ، قانت ، ثابته قادينلر ويرمى مأمولدر . سورة التحريم) دييور . وصوكر « وابكارا » بيوربيور . [۱]
(يعنى ثينه ايله باكره بينى فصل ايديور زيرا قتل الله دوللق عيى شخصده برله شمن) كذا (وما يستوى الاعمى والبصير : كور ايله كورده مساوى اولمز . سورة فاطر) بيوربيور ، اعمى ايله بصير بشقه بشقه شخصلر اولدقلرندن بينلرينى فصل ايديور ، صوكر (ولا الظلمات ولا النور ولا الظل ولا الحرور : ظلمات ايله نور ، كولكه ايله صبحاق روزكار : [۲] دخی مساوى اولمز) دييور ، بونلردن هر برى ديكرينه مغاير اولدقلرندن آرالرينى فصل ايديور . صوكر (الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر ... الخالق البارئ المصور . سورة الحشر) بيوربيور كه بونلك هپسى بر شيدر (بر شئيئى ايدير) بوسيله بونلر مرسل در مفصل دكلدر .

[۱] آيت كريمه نك آت طرفى شوبله در : عابدات سائحات ثنيات وابكارا

[۲] حاكك فتحيله « حرور » صبحاق ، روزكاردر كيجه ده اولور ، كوندوزن اولان سموم كي . ابويعيده حرور كيجه به مختص در بعضا كوندوزده اولور ، سموم كوندوزده مختصدر بعضا كيجه ده اولور دييور .

ايسته بوصورنله جناب الله (الاله الخلق والامر) بويورونجه ، خلق ، امره مفايردر وبوسيله آرلرى فصل اولمشدر .

(باب) قرانك وحيدن باشقه برشى اولماسنى جناب حتك ابطالنى ومخلوق اولماديغنى بيانى محتويدير . بوخصوصده جناب حتك شوقولى واردر :

(والنجم اذا هوى ماضل صاحبكم وماغوى وماينطق عن الهوى: قرانك نزولى وقتنه عيّن ايدرم كه : صاحبكز صابمادى ، آزمادى ونفس هواسندن سويلمادى . سورةالنجم) [احمد بن حنبل ديوركه] : قریش ، قرانى شعردر ، اولكيزك اساطيرى در ، اضغات احلامدر ، محمد (عم) اوفى كندى طرفندن سويليور ، باشقه سندن او كرندى ديدى لر ، بونك اوزرينه جناب حق قرانك نزولى وقتنى قصد ايدهرك ، سقوطى وقتنده كى نجمله قسم ايتدى . و ، والنجم اذا هوى ماضل صاحبكم وماغوى وماينطق عن الهوى ان هوالاوحى يوحى ، ديهرك جناب الله قرانك وحى دن غيرى بر شى اولماسنى ابطال ايتدى . زيرا (ان هو ...) قولى قران آنحق وحى اولنان وحى در ، ديمكدر . بوندن صوكرا (علمه يعنى محمد ، جبرائيل عليه السلام تعليم ايتدى . شديداقوى ذومرة فاستوى) بيوردى ، (فاوحى الى عبده ماوحى) ديدى وقرانى وحى تسميه ايتدى خلق تسميه ايتدى .

خلاصة :

بوندن باشقه ، جهمى دها بر شى ادعا ايتدى وديدى كه : بزه قرانك نه اولديغنى سويليكز قران شيميدر ؟ البت بزه اوت شيدر ديدك ، وبونك اوزرينه الله هر شيئك خالقيدر شوخالده قرآن نيچون مخلوق اشيا جمله سندن اوليور حالبوكه اونك شى اولديغنى اعتراف ايديورسكز .

بوتون موجوديتمله سويليرم كه ، ادعاسندن كيمسه ايچون بر شى چيقماديفنى خالده ادعاسى ممكّن اولان هر شيئى ادعا ايديور . كنديسنه شوجوابى ويررزه جناب الله كتابنده قرانى شى ديه تسميه ايتدى ، يالكز كنديسنه خطاب ايتديكى شى تسميه ايتدى . كورميورميسك ؟ «انما قولنا [۱]» ديدكدن صوكرا آرقه سندن «لشئ» ديدى .

بوراده ذكر اولنان شى قولى دكلدر . (زيرا هنوز مخلوق اوليان هر هانكى بر شيدن اول (قول الهى) موجوددد . وقول الهى مخلوقه تقدم ايتشدر .) ديكر بر آيتده «انما

[۱] آيتك تمامى : «انما قولنا لشئ اذا اردناه ان نقول له كن فيكون» در . معناسى : بر شيئى اراده ايتديكمز زمان ، اوكا (اويسته) بزم سوزمز آنحق كن (اول) ديمكدر ، ووده اوليور .

السيات مجموعسى صايى : ه

امرء « ديمشدر و آرقه سندن » اذا اراد شيئاً « ديمشدر. شو حالده شى اللهك امرى دكلدر، شى آنجق اللهك امريله [۱] موجود اولاندر .

جناب حَقِّك كندى كلامنى اشياى مخلوقه مياننه ادخال ايتمه ديكنه دلالت ايدن دليل وعلامتلىر جمله سندن برىسى ده، عاقدومى اوزرينه ارسال ايتديكى روزكار حقنده كى شو ايتدر . (تدمر كل شىء بامر بها : (بوروزكار) ربك امريله هر شئى هلاك و تدمير ايدر . سورة الاحقاف) روزكار برچوق اشيايه تصادف ايتديكى حالده اونلرى هلاك ايتدى . كنديلر نى احاطه ايدن ، منزل و مسكنلرى اولان طاغلره روزكار تصادف ايتديكى حالده اونلرى هلاك ايتدى حالبوكه (تدمر كل شىء : هر شئى هلاك ايدر) ديمشدى . [ناصل كه بو آيتده كى (كل شىء) دن داغلىر و سائر ه خارج قالديسه (خالق كل شىء) آيتده دخى] ديمك كه كندى ذاتى ، علم و كلامنى اشياى مخلوقه مياننده قصد ايتيور . كذا (سبأ) ملكه سى حقنده (واو تيت من كل شىء : كنديسنه هر شىء ويرلدى . سورة المل) دييور . حالبوكه سليمانك ملكى ده بر شىء اولدينى حالده (سبأ) ملكه سى بونا مالك دكل ايدى . بونك كى جناب حق (خالق كل شىء) دير كن كلامنى اشياى مخلوقه جمله سنه ادخال ايتدى . كذا جناب الله موسايه « واصطنتك لنفسى : سنى قسم (كندم) ايجون سچدم سورة طه » دييور . كذا « ويحذر كم لله نفسه : الله سزى نفسندن (كندندن) تحذير ايدر . آل عمران » كذا « كتب ربكم على نفسه الرحمة : ربكز رحمتى (كندى اوزرينه) نفسى اوزرينه واجب قيلدى . سورة الانعام » كذا (تعلم مافى نفسى ولا اعلم مافى نفسيك انك انت علام الغيوب : بنم نفسمه اولانى سن بيليورسك ، سنك نفسكده اولانى بن بيليورم ، غيلرى اك اى بيلن سنسك . سورة المائدة) دييور ، حالبوكه صوكرا (كل نفس ذائقة لموت : هر نفس اولومى طانا جقدر . آل عمران) دييور . الله حقنده سالم فكره مالك اولان كيمسه لر ، جناب حَقِّك ، كل نفس ديمه سيله برابر ، كندى نفسى موتى ذوق ايدنلر مياننده قصد ايتمه ديكنى قولايجه آكلارلر . ايشته بونك كى « خالق كل شىء » ديديكى زمان دخى اشياى مخلوقه ايله برلكده كندى نفسى ، علم و كلامنى قصد ايتيور . بوايضاحات الله حقنده سالم بر فكره مالك اولانلر ايجون كافيدر .

اللهك رحمتى ، دوشونوب ده ، كتاب وسنته مخالف سوزدن رجوع ايدن والله حقنده آنجق حق اولانى سويله بن كيمسه يه اولسون .

[۱] بوراده عبارده : « اما الذى كان امرء » در . الذى كان امرء ، اولسه كرك .

زيرا جناب حق خلقك ميثاقى آلدی : (الم یوخذ علیهم ميثاق الكتاب الا یقولوا علی الله الالحق : الله حقنہ ، حقنن غیر یسنى سویله مهملری ایچون اونلردن کتابك عهدی آلتادی . اعراف) بیوریور . کذا دیکر برآیتده [قل) انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها وما بطن والاثم والبغی بغیر الحق وان تشر کوا بالله مالم یازل به سلطاناً وان تقولوا علی الله مالا تعلمون : (ای محمددی که) ربم آشکار و کیزلی اولان فواحش و هر کناهی و یاخود خصوصیه شرب حمزی ، بغیر حق ظلمی ، حقنہ دلیل انزال ایتمدیکی شیئی کندینه شریک قیلیمه یی ، الله حقنہ یلمدی که شئی سویله مهملری حرام قیلدی . سورة اعراف] یوردی . کندیسی حقنہ یالان سویله مهملری نجریم ایتمدی . (و یوم القیمه تری الذی کذبوا علی الله و جو هم مسوده : الله حقنہ یالان سویله یئلری ، قیامت کوننده ، یوزلری قارارمش کورورسک ، سورة الزمر) بیوردی . جناب الله بزى و سزى ، اضلال ایدنلرک فتنه سندن محافظه بیورسون

جناب حق کلامی برچوق موضعه ذکر ایتمدی حالبوکه هیچ برنده خلق تسمیه ایتمدی هب کلام تسمیه ایتمدی . از جمله : (فتلقی آدم من ربه کلمات : آدم « عه » ربندن برطاقم کلمه لتلقى ایتمدی . سورة البقره) کذا (و قد کان فریق منهم یسمعون کلام الله ثم یحرفونه : اونلردن برطائفه واردرکه الله کلامی ایشدیرلر ، صوکر ا تحریف ایدرلر . بقره) کذا (ولما جاء موسى لمیقاتنا وکله ربه : موسى ، بزم قرارلش دیردیغمز یره (تعیین ایتمدی که مز یره) کلدیکی و ربی اوکا سویله دیکی زمان . اعراف) کذا (انی اصطفتک علی الناس برسالاتی و بکلامی : حقیقته بن سنی انسانلر اوزرینه رسالتم و کلام ایچون اختیار ایتم . اعراف) کذا (کلم الله موسى تکلیما : الله موسایه سویله دی . سورة النساء) کذا (فامنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی یؤمن بالله وکلمه : الله ، والله ایله اونک کلمه لرینه ایمان ایدن نبی امی رسولنه ایمان ایدی که . سورة الاعراف) بیوردی . و بونکه جناب حق نبی علیه السلامک الله و کلامنه [۱] ایمان ابتدی که خبر و یردی . کذا (یریدون ان یبدلوا کلام الله : الله کلامی تحریف ایتک ایسترلر . الفتح) کذا (لو کان البحر مدداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی : ربمک کلمات ایچون دکر مرکب اولسه ایدی ، ربمک کلماتی توکنمدهن ، دکر نوک یردی . سورة الکهف) (وان احد من المشرکین استجارک فاجره حق یسمع کلام الله : ا کر مشرکاردن بری سندن امان ایسترسه اوکا امان و یرتا که سنک یانکده [۱] عباده ... کان یؤمن بالله در . کان یؤمن بالله وکلمته اولاجدر .

اللهك كلامنى استماع ايتسون . سورة التوبة) بيوربور وتا كه اللهك خلقنى ايشتسون ديمور . ايشته بو آچيق عربجه لسانله منصوص در مؤمنلرك تفسيرينه احتياجي يوقدرالحمد لله وحده .

باب ؛ شيمدى جهمه صورارم الله تعالى (قولوا امنا بالله : اللهه ايمان ايتدك ديميكز ! سورة البقرة) ، (وقولوا للناس حسناً : انسانلره ابي سوز سويله ييكز . سورة البقرة) ، (قولوا امنا بالذى انزل الينا وانزل اليكم : بزه وسزه انزال ايديلن شيئه ايمان ايتدك ديميكز سورة العنكبوت) ، (وقولوا قولاسديداً : ودوغرو سوز سويله ييكز . سورة الاحزاب) ، (وقولوا اشهدو بانا مسلمون : بزم مسلمان اولديغمه ز شهادت ايديكز ، ديميكز) ديمه ديمى كذا (وقل الحق من ربكم : اى محمد ! حق ربكز دندره دى . سورة الكهف) كذا (وقل سلام . الزحرف) بيوردى . فقط جناب حقك ، بزم كلام مخلوقدر ، ديميكز ديديكنى هيچ ايشتمدك . كذا (ولا تقولوا ثلاثة انتهوا : (الله) اوچدر ديميكز ، صايقنكز . سورة النساء) (ولا تقولوا لمن اتى اليكم السلام لست مؤمناً : سزه سلام وبرهن كيمسيه ، مومن دكلكس ديميكز . سورة النساء) ، (ولا تقولوا راعنا [۱] : راعنا ديميكز . سورة البقرة) ، (ولا تقولوا لمن يقتل فى سبيل الله اموات : الله يولنده مقتول دوشه نلرى ، اولو ، ديميكز . البقرة) ، (ولا تقولوا لشيء انى فاعل ذلك غدا الا ان شاء الله : ان شاء الله ديمكسز ، هيچ برشى حقنده اوني يارين ياباجم ديمه . سورة الكهف) كذا (فلا تقل لهما اف ولا تنهرا . اوللره (ابويه) اف ديمه واوللرى منع ايمه ! سورة الاسراء) كذا [فلا تدع مع الله الها اخر : الله ايله ديكر الله اتخا ايمه (الله ايله برلكده ديكر الله دعا ايمه ، الله شريك قوشمه . سورة الشعراء) كذا (ولا تقتلوا اولادكم من املاق : فقيرلك قورقوسندن چوجوقلريكزى اولديرمه ييكز . الانعام) كذا (ولا تجعل يدك مغلولة الى عنقك : ألكى بوينسكا باغلى قيلمه . سورة الاسراء) كذا (ولا تقتلوا النفس التى حرم الله الا بالحق : اللهك حرام ايتديكى نفسى حقسز اولديرمه ييكز . سورة الاسراء) ، (ولا تقربوا مال اليتيم الا بالحق : يتيملك مائه ، احسن اولاندن

[۱] رسول الله اصحابه برشى تعليم ايتديى زمان ، اصحاب رسول الله « راعنا » ديرلرايدى . بويزى بلكه تأتى ايت ! تا كه حفظ ايدهلم ديمك ايدى . يهودلرده عبرانيجه ياخود سريانيجه « راعنا » ييكزور بركله وار ايديكه سب وشتم ايچون قوللايوردلدى . اصحابك رسول الله راعنا ديدكلرني ايشتكلكرندمه بونى فرصت بيلهرك ، كندى بينلرندكه سب معناسنى قصد ايدوب رسول الله راعنا ديمه ياشلادلر يهودلرك بوكي استهزارينه ميدان ويرمه مك ايچون الله تعالى مؤمنلرى راعنا ديمكندن منع ايتدى . وعينى معنده اولان « انظرنا » ديمكى امر ايتدى .

باشقه طرز، تقرب ايتمه يکزه، آل سورمه يکزه. سورة الاسراء، (ولانمش فى الارض مرحاً: يردہ، کبر اظهار ايدہ رک يورمه. سورة لقمان) ديور، وبونك امثالى قرانده چوقدر. ايشته بونلر اللهك نهى ايتديكى شيلردر. حالبوکه «قران بنم کلام» در ديمه يکزه. [۱] ديه نهى ايتيور. ملائکه ده اللهك کلامنى کلام تسميه ايديور، خلق ديمورلر. بونلرک احوالى حکايه ايدہ رک الله تعالى: (حق ادا فزع عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربکم: قابلرندن قورقو کيده رلنجه ربکزه نه ديدى ديه صورديلر. سورة السبا) بيوريور.

بونك ايضاحى: ملڪلر عيسى هم ايله محمد هم زمانى بيشته وحى صوتى اصلا ايشتمه ديلىر حالبوکه حضرت عيسى ايله محمد هم اراسنده بوقدر مدت كچمشدى. الله تعالى حضرت محمد وحى ايدنجه ملائکه، قاتى طاشه دميرك اورلهمسى كى اولان، وحى سسنى ايشتديلر قيامت احوالندن برحالدر ظن ايتديلر، قورقديلر ويوزلرى اوزرينه سجده يه قاپانديلر. ايشته بو (حق ادا فزع عن قلوبهم) قولنك معنا سيدر. يعنى قابلرندن قورقود هشت كينجه، سجده دن باشلرني قالدريدلر ويكديكرندن ربكزه ديدى ديه صورشديلر، ربكزه خلق ايتدى ديمه ديلىر. ايشته بو، اللهك هدايت ايتك ايتديكى كيمسه يه كافى برايضاحدر. ديكر باب؛ ينه جهى باشقه بر دعوا ده بولندى، الله تعالى كتابنده بر آيت ذكرايتدى بو آيت قرانك مخلوق اولديقنه دالات ايديور، ديدى.

هانكى آيتدر ديدك. الله تعالى نك [ما ياتهم من ذكر من ربهم محدث: اولنره ربلرندن محدث اولان ذكر كلز (كنجه)، سورة لانبيا] آيتى اوقودى وهر محدث مخلوقدر، ديدى. حياتله تأمين ايدرمكه بونكله انسانلره قارشى تلميساتنده بولوندى. بو، متشابه بر آيتدر. بو خصوصده سويليه جكمز سوزده اللهدن استعانه ايديور، كتاب الله امعان نظر ايليورز. هر هانكى ايكي شى بر اسم تحتنده برله شير وبرى ديكرندن اعلى اولورسه وصوكر ا بونلر اوزرينه مدح جريان ايدرسه، اعلى اولان، ديكرندن زياده مدحه لايق (اولى) اولور [۲]. اكر بونلر اوزرينه ذم جريان ايدرسه، ادنى اولان ديكرندن زياده اوزمه لايق اولور. الله تعالى نك (ان الله بالناس لزوف رحيم: الله تعالى، انسانلره رافت و مرحمتلى در. سورة البقره)، (عينا يشرب بها عباد الله: عباد اللهك (اونكله) ايجديكى بيكار. سورة الدهر) [۱] عباره: ولم يقل لنا تقولوا ان القرآن كلامى، در. تقولوا دن اول، لا، دوشمش اولاجق.

[۲] عباره: وكان اولى در. واو، خطا يازلش اولاجق.

قوللارى بوجه دندر . بوراده ناس ، و عباد تعبير لرنده ، مؤمن ايله كافر ، ابرار ايله فجار برلشمشدر . فقط الله تعالىنك (عينا يشرب بها عباد الله) قولنده ، عباد ايله فجار دكل ، ابرار قصد ايدلمشدر . زيرا بونلر نك نك قالينجه (ان لا برار لى نعيم وان الفجار لى حميم : ابرار نعيمده فجار جعيمده در ، الانفطار) بيورلمشدر .

(ان الله بالناس لرووف رحيم) آيتنده ايسه هر نه قدر مؤمن ايله كافر ناس اسمنده برله شيورلرسده مؤمن رحمت ورافته اولى در . زيرا نك قالديقلرى زمان ، (ان الله بالناس لرووف رحيم ، وكان الله بالمؤمنين رحيما) قوللارى موجبجه مستحقلىرى و يرلمشدر [۱] . كفار منفرد قالينجه اونلره (الالفة الله على الظالمين ، ان سخط الله عليهم) ايت كريمه لرى موجبجه ، ذم جريان ايتمشدر . بناء عليه بونلر رحمت (رحمت آيتنه) داخل اولامازلر . كذا (ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فى الارض : اكر جناب الله قوللرينه رزق بسط ايتسه ايدى = فضله بولاق و يرسه ايدى ، ير اوزرنده بنى ايدرلر ايدى . سورة لشورى) قولنده عباد لفظى مؤمن وكافره شاملدر فقط بنى ايله اتصافه كافر مؤمندن ده اولى در ، زيرا مؤمنلر يالكز اولارق ذكر اولندقلرى زمان اللهك كنديلرينه بخش ايتمش اولدينى نعيمى حسن اداره ايتدكلرى خصوصنده (والذين اذا انفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا : واوليه آدملردر كه اتفاق ايدر كن اسراف و تقير ايتزلر . سورة الفرقاق) ، [ومما رزقناهم ينفقون : وبزم ويرديكلر مزدن (خيره) اتفاق ايدرلر سورة البقره] آيتلريه مدح اولينورلر .

فى الحقيقة داوده وداودك اوغلى سليمان ، ذوالقرنين ، ابوبكر ، عثمان وبونلر مثالنده اولانلره نعمت كنيشله تيلدى ونعمت هر هانكيسنه بسط ايدلدى ايسه بنى ايتديلر . كفار منفردا ذكر اولندقلرى زمان بنى ايله توصيف ايدلديلر . مثلاً قارون حقتده (فبنى عليهم : اونلر اوزرينه بنى : ايتدى = ظلم ايتدى . سورة القصص) دنيمشدر . نمرود بن كنعان ، جناب الله كنديسسه ملك احسان ايتديكى زمان ، ربى حقتده مجادلريه قالقشمشدر ، فرعون ايسه ، حضرت موسى (ربنا انك آيت فرعون وملائه زينة واموالاً فى الحياة الدنيا : اى ربم فرعون و قومنه زينت اشياسنى واموالى سن ويردك ! سورة يونس) ديديكى زمان بنى ايتمشدر . شو حالده نه زمان مؤمن ايله كافر برامم آلتنده برلشدرده اوزرلرينه « بنى » اسمى جريان ايدرسه ، رحمت ايله اتصافه مؤمن اولى اولدينى كى ، بنى ايله اتصافه كافر اولى اولور .

[۱] عبارة : لان اذا نفرد اعطى لموجه ياخولموجد . لموجه ايسه ، وجه ووجاهت صياحي اولانه ديمك اولور . لانه اذا انرد اعطى لموجه ، تخمين ايدمرك ترجمه ايتدم .

وقتاً كه الله تعالى (ما يأتهم من ذكر من ربهم محدث) بيوردى ، « من ذكره » تعبيرينك
آلنده كندى ذكريله نبيك ذكرينى [۱] جمع ايتشدر . الهك ذكرى يالكزاولارق
ذكر اولندينى زمان اوگا اسم حدث جريان ايتمز . شوآيتلى ايشتميورميسك : ولد كر الله
اكبر ، وهذا ذكر مبارك . منفردا نبيك ذكرى قصد اولندينى زمان ، اوگا اسم حدث
جريان ايدر (والله خلقكم و ماتعملون : الله سزى و عمللركزى خلق ايتدى ، الصفات)
دييور . نينك ذكرى ايسه ، نبيك عملى در واوونى الله خلق ايتشدر . ايكي ذكرى جمع
ايتديكنه دليل : ما يأتهم من ذكر قوليدر . پيغمبرك بزه اوونى خبر ويرمى (انبائى) وقتنده كي
ذكرى حدث ايله وصفلا دى . وبيديورسكزكه ذكر بزه آنجق انباء ، ايله مذكر و مبلغ
واسطه سييله كلبور . الله تعالى [و ذكر فان الذكركى تنفع المؤمنين : تذكر (وعظ ، تنبيه
واخطار) ايت : زيرا تذكر مؤمنلره فائده ويرير . الذاريات] ، (فذكر المؤمنين :
مؤمنلرى تذكر ايت (اوياندر) .) فذا كران نفع الذكركى : ذكر فائده ويريرسه
تذكر ايت . سورة الاعلى) دييور وانما انت مذكر [۲] بويوريور .

ايشته بصورتله ذكر لفظى آلنده ، ذكر الله ايله ذكرينى اجتماع ايدوب ، بونلر
اوزرينه حدث اسمى جريان ايدنجه ، افراد ايتديكى زمان كنديسنه اسم خلق واقع اولان
نبيك ذكرى ، افراد حالنده خلق وحدث اسمى واقع اولميان ذكر اللهدن ، حدث
اسمنه دها اولى در .

ذكرك ، رسول الله حدث اولديغنه ، الله تعالىنك ، ما يأتهم من ذكر من ربهم
محدث ، قولنه نظراً ، بردالات بوليوروز . [۳] زيرا رسول الله اولجه ذكرى بيلميوردي ،
الله تعالى اوگا تعليم ايتدى ، الله تعليم ايدنجه ، ذكر رسول الله عندند محدث اولدى .
باب : جهى دها برادعاده بولندي ، قرآنده برآيت واركه قرآنك مخلوق اولديغنه
دالات ايديور ، ديدى .

بونك هانكي آيت اولديغى صورديق : الله تعالىنك (انما المسيح عيسى بن مريم رسول الله
و كلمته : عيسى بن مريم آنجق الهك رسولى و كلمه سيدر . سورة النساء) آيتدر ، حالبوكه
عيسى مخلوقدر ديدى .

[۱] عبارة ذكر الله و ذكر نبيه در . و ذكر نبيه يا خود و ذكر النبي اولتى لازم . ماضى صيغه سييله
و ذكر نبيه اوقونمايه خط مساعد فقط مقام مساعد دكل .

[۲] متذكر ، يازلمش .

[۳] عبارة تأمله محتاج .

کندیسنه شو جوانی ویریورز : الله سنی ، قرانی آکلامقندن منع ایتمش ، قرانه اطلاق اولنغان چوق لفظلر عیسیاه اطلاق اولنیور . زیرا بز عیسای مولود ، طفل ، صبی ، غلام تسمیه ایدیورز [۱] عیسی یزایچر ، امر ونهی ایله مخاطبدر کندیسنه وعد ووعید جریان ایدر . فضله اولارق اونوح و ابراهیمك ذریتنددر ، حالبوکه عیسی حقنده سوبله به بیلدیکنز بوالفاظك هیچ برینی قرانه اطلاق ایتك بزم ایچون جائز دکلددر . اللهك قرانده ، عیسایه اطلاق ایتدیکی الفاظی ، قرانه اطلاق ایتدیکنی ایشتدیکنمی ؟

الله تعالینك «انماالمسیح...» قولینك معناسی : عیسی بن مریم اللهك رسولیدر و مریمه القا ایتدیکی کله سیدر [۲] دیمکدر . مریمه القا ایتدیکی کله ایسه عیسایه خطاب ایتدیکی «کن» لفظندن عبارتدر . عیسا «کن» کله سیله وار اولمشدر ، یوقسه «کن» کله سنك عینی دکلددر . لکن کن کله سیله وار اولمشدر . کن لفظی ایسه اللهك قولیدر ، مخلوق دکلددر .

نصاری ایله جهیمیه عیسی حقنده اللهه قارشى یالان سوبله دیلر . بونك ایضاحی : نصاری و جهیمیه عیسی ، روح اللهدر و اللهك کله سیدر ، بو بز پارچه سی شو البسه دندر ، قیاندن اللهك ذاتندندر ، دیدیلر [۳]

بز دیرزكه : عیسی کله ایله وار اولدی ، یوقسه کله نك کندیسی دکلددر . الله تعالینك «وروح منه» قولنه کله نجه اونك معناسی : اللهك امریله اونده روح وار اولدی دیمکدر . بو عینیه (و سخر لکم مافی السموات وما فی الارض جمیعاً منه . الجاثیه) آیت کریمه سنده اولدیفی کبی در . سزه سموات وارضده اولان شیلرك جمله سنی کندندن مستخر قیلدی دییورکه بوراد «منه» کندی ذاتندز دیمك اولمایوب کندی امرندن دیمکدر . روح الله

[۱] نسخه ده عبارده : لاتسمیه مولود و طفلدر . محمد بن احمد السفارینی نك الدرّة المضيّة فی عقد فرقة النساچه شرحنده ج ۲ ص ۲۲ ده ، نقل ایتدیکی عبارده : لاناسمیه مولودا و طفلا وصیا و غلامادر . بو عبارده اوزرینه ترجمه ایدلشددر .

[۲] عبارده ، مقصدی افاده به کافی دکلددر .

[۳] نسخه ده عبارده : وکذب النصاری والجهیمیه علی الله فی امر عیسی روح الله من ذات الله وکلمة الله من ذات الله کایقال ان هذه الحرقه من هذا الثوب ، در . سفارینینك سابقا ذکر ایتدیکنز شرحنده (۲ ج ۳۳ ص) نقل ایتدیکی عبارده شوبله در : وکذبت النصاری والجهیمیه علی الله فی امر عیسی ؛ وذلك ان الجهمیه قالوا روح الله وکلمته الا ان کلمته مخلوقة وقالت النصاری عیسی روح وکلمته فالكلمة من ذاته کایقال هذه الحرقه من هذا الثوب (الثوب) قلنا نحن .. لكن بوراده «فالكلمة من ذاته» جمله سی «فالروح من ذاته» برینه دوشیمش اولسه کرك . چونکه بونك صوکنده «وروح منه» اوزرنده مناقشه جریان ایدیور .

دېمه نك معناسى ايسه ، اللهك عېدى ، سماسى ، ارضى . ديمك كې ، كلة لله ايله يايلىمش
برروح ديمكدر [۱]

باب : صوكر اجهم ديكبر برادعاده بولندى والله تعالى قران كريمده (خالق السموات
والارض وما بينهما فى ستة ايام : سموات وارضى وينلرنده اولان شيلرى آلتى كونده خلق
ايتدى . الفرقان) سيوريور ، قران ايسه كو كده ياخود یرده ياخود كوك ايله ير آراسنده
اولق دن خالى دكلدر ، ديدى . بصورتله انسانلره شېه القايتدى فقط بوشېه دن اونلره
برضرر يوق .

او كا (جهمه) ديزكه ، الله تعالى خلقى بو آيت كريمده يالكيز سموات وارضه و آرالرنده
اولان شيلره اي قاع ايتيورمى ؟ شېه سزاوت ديه جكلر . كوكلك فوقنده مخلوق برشى
يوقيدر ؟ شېه سز بوكاده اوت وار ، ديه جكلر . شو حالده ديمك كه كوكلك فوقنده اولان
شيلرى ، جناب الله مخلوق شيلر مياثنه ادخال ايتيور . حالو كه ارباب علم ، كوكراوزرنده
كرسى ، عرش ، لوح محفوظ وبولره مشابه برچوق شيلر بولنديغى بيليرلر كه بولنرى
جناب الله ذكر ايتيديكى كې اشياى مخلوقه آراسنده قويمايدى . اللهك خبرى يالكيز
كوكلىرى ، ارضى وبولرك ارالرى حقنده واقع اولدى .

قران ، كوكرا اوزرنده ياخود یرده ياخود ايكي سنك آراسنده اولق دن خالى دكلدر
ادعاسنه كلنجه : الله تعالى (وما خلقنا السموات والارض وما بينهما الا بالحق : سموات ،
وارضى وينلرنده اولان شيلرى آنجق حق ايله خلق ايتدك . الحجر) بويوريور ، سموات
وارضى نه ايله ياراندى ايسه اوشېه سز سموات وارضدن اول وازدى ، كنديسيه سموات وارضى
يارايمش اولديغى حق ، اللهك قولى در . زيرا الله (حق) ى سمولر نيته كيم (فالحق
والحق اقول . سورة ص) بيورمشدر .

ويوم يقول كن فيكون ، قولى ايسه كنديسيه سموات وارضى خلق ايتمش اولديغى حق
اولان قوليدر وقولى مخلوق دكلدر ، ديز .

باب : جهيمه نك (وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظره : اوكونده يوزلر يومشاق
وطراوتلى در وربلرينه باقارلر . سورة الفياة) آتى حقنده كې انكارينى بيان .

[۱] نسخده عبارت : وتفسير روح الله انما معناها انها روح بكلمة حقها (جعلها) كما يقال عبد الله
وسماء الله ، در . الدرة المضيئة ۲ ج ۳۳ ص ۳۰۰ سفارينى نك نقل ايتديكى عبارده ايسه شويله در : وتفسير
روح الله انما معناها بكلمة الله كما يقال عبد الله وسماء الله وارض الله ، در .

كنديلرينه ، اهل جنتك ربلرينه باقمه لرني نه ايجون انكار ايدورسكز ، ديپورز .
ديپورلر كه ، كيمسه نك اللهه باقمى جائز دكلدر . زيرا باقيلان شى معمول وموصوف
اولمش اولور . اشيا انجاق انعكاس طريقيله كورديلر [۱] .

الله تعالى (الى ربها ناظرة) ديمورمى ؟ ديپورز . اونلر (الى ربها ناظرة) نك
معناسى ربك ويره چكى ثوابه باقيورلر ديمكدر . زيرا انسانلر آنجق اللهك فعلنه وقدرته
باقارلر ديديلر وقراندن (الم تر الى ربك كيف مد الظل : ربك باقيورميسك) (كورميورميسك)
نصل كولكه ي اوزالندى . سورة الفرقان) آيتنى اوقوديلر ، وايشته الله تعالى « الم ترالى
ربك » ديديكى حالده اونلر ربلرينى كورميورلر ، شوحالده بو آيتك معناسى « اللهك فعلنى
كورميورميسك » [۲] ديمكدر ديديلر .

بز ايسه ، انسانلر هر زمان اللهك فعلنى كوريورلر حالبو كه الله تعالى ، بوكونده
ربلرينه باقارلر ديپور ، ديپورز .

— اونلر ، (نظر انتظار معناسه در) ربلرندن ثوابه انتظار ايدرلر ، ديپورلر .

— بز ، هم ثوابه انتظار ايدر هم ربلرينى كوريرلر ، ديپورز .

— اونلر ، بونك اوزرينه ، الله نه دنيا ده نه آخرته كورلر ديديلر ومتشابه اولان
آيتلردن (لاتدر كه الابصار وهو يدرك الابصار : اوني بصرلر ادراك ايدمه من) (ايتمز) او ،
بصرلرى ادراك ايدر . الانعام) آيتنى اوقوديلر . حالبو كه لاتدر كه الابصار قولينك معناسى هر كس دن
اينى پيغمبر عليه السلام بيليوردي ، بويله اولدينى حالده : (انكم سترون ربكم : سز ربكزى
كورده جكسكز) بيوردي . كذلك الله تعالى حضرت موسايه (لن ترانى : سن بنى كورميسك)
بيوردي . بن كورولم ، ديمدى . شمدى هانكي سنه اتباع ايتمه من اولى در « انكم
سترون ربكم » ديهن پيغمبره مى ؟ يا خود ربكزى كورميه جكسكز ديهن جهمك قولنه مى ؟
اهل جنتك ربلرينى كورده چكلرينه دائر رسول الله دن روايت ايديلن احاديث ارباب علمك
معلوميدر اهل علم بو حديثلر حقنده اختلاف ايتيورلر .

جناب اللهك « للذين احسنوا الحسنى وزيادة » قول كريمى حقنده سفيانك ابى اسحاق دن
اونك عامر بن سعد دن روايت ايتديكى حديثده ، زياده (النظر الى وجه الله : اللهك يوزينه

[۱] عباره : « لاترى الاشياء منعكسة » در . اصلى (لاترى الاشياء الامنعكسة) اولقى
اوزره ترجمه ايدلشدر . رؤيتك انطباع يا خود اتصال شعاع ايله حصول بوله لرى تقديرلرينه كورمه
هرايكيسى جائز .

[۲] اصلده ياكش اوله رق (الم ترى) يازلمش

باقق) در، دينليور. ثابت البنانيك عبدالرحمن بن ابى ليلي واسطه سيله روايت ايتديكى حديثده (اذا استقر اهل الجنة في الجنة نادى مناد يا اهل الجنة ان الله قد اذن لكم في الزيارة قال فيكشف الحجاب فينظرون الى الله لا اله الا هو: اهل جنت جنتده قرار ايتديكدن صوكرا اى اهل جنت! الله تعالى كنديسنى زيارت ايمه كزه مساعده ايتدى ديه بر منادى ندا ايده جكدرد و پرده قالديريده حق و كندندن بشقه الله بولميان الله باقاجقذر) دينليور. بز، جهمك و اتباعك الله كورميه جكدردن و اللهدن منع ايديله جكدردن اولاجقذرني اميد ايدرز. زيرا الله تعالى كافرلر حقنده (كلا انهم عن ربهم يومئذ لمحجوبون: كلا! اولر او كونده ربلرني كورمكدن منع اولمشلردر. المطففين) بيوربور. كافررني كورمكدن ممنوع اولديني كي مؤمن دخي ممنوع اولورسه مؤمنك كافر اوزرينه فضلي نرده قالير؟ بزى جهم و اتباعي كي يابمايان و بزى بدعت اهلندي ايتيويو كتاب وسنته اتباع ايدنلردن يابان الله شكرلر اولسون! ...

باب: اللهم موسى ايله تكلم ايتديكني جهميهك انكارى:
بوني بچون انكار ايدبورسكز؟ ديدك

— الله سويله مدى وسويله من، يلكز جناب الله برشى خلق ايتدى و او، كندى يرينه سويله دى. و بر صوت خلق ايتدى و ايشتديردى. اكر الله سويله يه جك اولسه ايدى كلامى آتيجق جوف، لسان و ايكي دوداق ايله اولوردى.

— الله تعالىنك ياراندني برشى بچون تعبير ديكرله اللهم غيرى بچون: (ياموسى انى انا ربك: اى موسى! بن سنك ربك ايم. سورة طه) ياخود (انى انا الله لا اله الا انا فاعبدنى واقم الصلوة لذكرك: بن اللهم؟ بندن بشقه هيچ براله يوقدر؟ بناء عليه بانا عبادت ايت؟ بنى ذكر ايجون نماز قيل؟ نمازى اقامه ايت. سورة طه) ديمسى جائز ميدرد؟ .. بوني تجويز ايدن كيمسه، [۱] اللهدن بشقه سنك ربويت ادما ايتديكني اعتقاد ايتمش اولور. اكر جهميهك اعتقاد ايتمش اولديني كي الله تعالى تكلم ايتيويده الله تعالىنك ياراندني شى تكلم ايتمش، و موسايه (ياموسى! انى انا [۲] الله رب العالمين: يا موسى! عالمك ربى اولان الله شهبه سز يالكز بن ايم. القصص) ديمش اولسيدي تكلم ايتمش اولان الله تعالى اولمز ايدى. حابوكه جناب حقت كنديسى (وكلم الله موسى تكليماً: الله؟ موسايه

[۱] نسخه ده (فن زعم ان غير الله ادما الربوبية) ايسده (ابن تيمية) نك (موافقة المعقول للمنقول - ج ۲، ص ۱۵۰) ده «فن قال ذلك زعم ان غير الله» در، و اونا كوره ترجمه ايدلشدر.
[۲] نسخه ده (انى الله) اولقله آيت كريمه تصحيح ايدلشدر.

سويلدى . النساء) و (لما جاء موسى لميقاتنا وكلمه ربه : موسى بزم ميقاته كلبى وربى اونا
سويلدىكى زمان . الاعراف) و (انى اصطفتك على الناس برسالاتى وبكلامى : بن سفي
رسالم وكلام ايله انسائله تقديم وسنى انتخاب ايتدم . الاعراف) . بيوريور ... بونلر
نصوص قرأنيه در . عين زمانده بونلر ، (الله تعالى تكلم ايمدهى) ادعالي (اعمش) ك
حديثه ناصل توفيق ايدجكدر ؟ ...

(اعمش) (حيمه) دن اوده (عدى بن حاتم) دن (عدى) ده رسول اللهك
[مامنكم من احد [۱] الا سيكلمه ربه ماينه وينه ترجمان : ربكز ؛ سزك هربريكز
ايله قريباً ترجمانسز قونوشه جقدر [بيورمش اولديغى روايت ايديور .

جهيمه نك ؛ كلام ؛ جوفسز ، آغزسز ، دوداقسز ، لسانسز اولماز ديمه لرينه كلنجه [۲]
الله تعالى [ايتا طوعاً او كرهاً قالنا آيتنا طائعين - كرك ايشته ككز ايله كرك ايشته كسز
كلكز ! ... بونلر « كوكلر ايله يريوزى » ايشته كيمز ايله كلدك ديديلر احم السجده] بيورمديمى ؟ ...
بونلر [ايشته كيمز ايله كلدك [۱] ديمه لرى ده جوف ، فم ، لسان ، دوداق ايله مى واقع اولدى .

و [سخرنا نامع داود الجبال يسبحن : طاغلى داود ايله (داوده) مسخر قيلدق ، اونلر
تسبيح ايدرلر . الانبياء] بيوريور . طاغلرده تسبيحى جوف ، آغز ، ديل دوداق ايله مى اجرا
ايديورلر ايدى ؟ ... البته كل ... بلكه الله تعالى اونلرى ايشته كى وجهله سويلنمشدر
ايشته بونك كى الله تعالى ده ايشته كى وجهله تكلم ايتمشدر . وبزاونك جوفى ، لسانى ،
آغزى ، دوداقلرى واردر ديمورز

يودليلر جهيمى بوغنجه ، الله موسى ايله قونوشدى فقط اللهك كلامى اللهك غريدر ،
ديدى . بزده ، اللهك غبرى مخلوقدر ؟ ديدك . اوت ديدى . بزده بو ، سزك اولكى
سوزكز كيدير يالكز كنديكز دن شناعى دفع ايمه به چالشيورسكز ، ديدك .

برده زهريتك حديثى وار : ديوركه ، موسى ربك كلامى ايشته كى زمان يارب !
يوايشته كيم سزك كلامكميدر ديه صوردى ، الله تعالى ، اوت ياموسى ! اونم كلامدر
بن سكا اون بيك لسان قوتيله سويلدم ، حالبوكه بنده بتون لسانلر [۳] قوتى واردر ،

[۱] نسخه ده (مامنكم سيكلمه) اولقله (مامنكم من احد الا سيكلمه) اوله برق ينه (موافقه
المقول) . كوره تصحيح ايدلشدر .

[۲] نسخه ده بوراسى (وماقولهم) در . و (اماقولهم) اولقى لازمدر .

[۳] متن ده : بمشرة الف لسان ، موافقه ده بقوة عشرة الف لساندر . كذا : قوة اللسان
يازمش ؛ دوغروسى موافقه ده نقل اولنديغى وجهله قوة اللساندر .

دها زياده سنه ده مقتدرم ، فقط سنكله بدنك تحمل ايده جك قدرله قونوشدم . اكر بوندن فضله سيله قونوشمش اوله ايدم ثولوردك ديدى . زهرى ديوز موسى قومنه رجوع ايتديكى زمان ، قومى موسايه ربكك كلامنى توصيف ايت ديديلر . موسى ده سبحان الله هيچ اونى سزه توصيف ايده بيايرىم ديدى . اويله ايسه تشبيه ايت ديديلر ، موسى ده ايشديككنز سسلركك طاتيليسى طاتيلغنده ، اولديرىجى [۱] صاعقه سسلرى ايشتدم [۲] ايشته بونك كى ، جواى وىردى .

جهميه يه ديدك كه ، قيامت گوننده عيسى بن مريمه (ءانت قلت للناس اتخذونى وامى الهين من دون الله : انسانلره ، اللهى دكل ده بنى ووالدهمى اله اتخاذا ايديكز ديهن سنى سك ؟ سورة المائده) ديهه جك كيمدر ؟ بونى ديهن الله تعالى دكيدر .
— موسى ايچون اولديغى كى ، الله تعالى برشى تكيوين ايدر اوده الله يرينه سويلر ديدى .

— (فلنسالن الذين ارسل اليهم ولنسالن المرسلين فلنقصن عليهم بعلم : مرسل و مرسل اليه لره البته صوريرز وييلهرك كنديلرينه (حاليرنى) قصه ايدرزه الاعراف) ديهن كيم ؟ الله دكلى ؟

— بونك هدى ، برشى تكيوين اولوب اوشيتك الله يرينه سويله مهندن عبارتدر .
— الله سويله من ديديككر زمان الله افتراى بيوديورسكز واوى ، طابنديكز بوتلره تشبيه ايديورسكز
— بعضا تكلم ايدر [۳] فقط كلامى مخلوقدر .

[۱] متنده يقتل موافقه ده تقبل .

[۲] متنك عباردهمى : قالوا فشبهه قال سمعت اصوات الصواعق التى تقتل فى احلى حلاوة سمعتوها ، در . طبرى (تفسير ۶ ج ۱۸ ص) رسول الله رفع ايتمه يرك بوخصوصى نقل ايديورسده ينلرنده مشاهبت بك آزدر . طبرى ديور : وقد حدثنا وكيع قال حدثنا اسامة عن ابن مبارك عن معمر ويونس عن الزهرى عن ابى بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام قال اخبرنى جبر بن جابر الخنمى قال سمعت كعبا يقول ان الله جل ثناؤ لما تكلم موسى كله بالالسنه كلها قبل كلامه يعنى موسى فجعل يقول يارب لافهم حتى كله بلسانه آخر الالسنه يارب هذا كلامك قال لو سمعت كلامى على وجهه لم تكن شيئا قال ابن وكيع قال ابواسامة وزادنى ابوبكر الصغاني فى هذا الحديث ان موسى قال يارب هل فى خلقك شئ يشبه كلامك قال لا واقرب خلقى شها بكلامى اشدهما تسمع الناس من الصواعق .

[۳] عبارده : قديتكم در . قالوا قديتكم ، اولاجى .

— كلامى مخلوق در ديديكنگزده ، اللهى مخلوقاته تشبيه ايدىورسكز . زيرا سزك مذهبكزه كوره ، الله بعض وقت سويله من اوليور نته كيم انسانلرده ، الله كنديلرنده كلام خلق ايدىجه قدر سويله ميورلر . بوصورتله كفر ايله تشبيه آراسى جمع ايتمش اوليورسكز . الله تعالى بوكي صفتلردن منزهدر . بزء الله تعالى ديله بجه دائما سويله رء [۱] ديورز . اوء وارايدى لكن كلام خلق ايدىجه قدر سويله مدى ديورز . كذا او ، وارايدى فقط كنديسى ايچون قدرت خلق ايدىجه قدر قدرتى يوق ايدى ديورز . اوورا ايدى فقط كنديسى ايچون نور خلق ايدىجه قدر نورى يوق ايدى ديورز . او وارايدى فقط كنديسى ايچون عظمت خلق ايدىجه قدر عظمتى يوقدى ديورز . ايشته صفتلرى بويله تعريف ايدورز .

يزم بوتعريفمه قارشى ، اكر سز الله ونورى ، الله وقدرتى ، الله وعظمتى ديههك اولورسه كز بونكله الله وقدرتى ، الله ونورى لايزال در نتيجه سنه واصل وخرستيانلرك سوزلرى ايله قائل اولمش اولورسكز ، ديورلر .

زده شوچوايى ويرز : بزء الله وقدرتى لايزال در ديورزء الله قدرتيه لايزال درء الله نوريه لايزال درء ديورز . يوقسه نه وقت وناصل قادر اولدى سوزى يوقدر . — الله واردى ، اونكله برابر هيچ برشى يوق ايدى ، ديمهكچى مسلمان اولامازسكز

[۱] عباره : ان الله لم يزل متكلماً اذا شاء ، بوفره ايله ابن حجر استشهد ايدىيور . عبارسى : ان كلام الله غير مخلوق انه لم يزل متكلماً اذا شاء ، نص على ذلك احمد فى كتاب الرد على الجهمية ، فتح البارى ۱۳ ج ۳۸۰ ص . ابن حزم الفصل (۳ جزؤ ۵ ص) ده كلام حقنده اهل سنت قولى اولقى اوزره برشى ذكر ايدىيور وبونى امام احمدك قوليدر ديور . حالبوكه ذكر ابتدئى شى امام احمد مذهبله هيچ بوجهيله قابل تأليف دكلر . عبارسى : وقال اهل السنه ان كلام الله عز وجل هو علمه لم يزل وانه غير مخلوق وهو قول الامام احمد حنبل

ابن حجر فتح البارى (۱۳ ج ۳۷۹ - ۳۸۰) ده قران حقنده كى اقوالى ذكر ايدىيور : قران حقنده بش قول واردر . برى معتزله قولىكه ، مخلوقدر ديرلر ايكنجيسى كلاميه قوليدركه ، اللهك ذاتيله قائم قديمدر ، صوت وحرف دكلدر ، انسانلر پيشنده موجود اولان ، كلامك عيى دكلدر بلكه تعبيريدر ، ديرلر . اوچونجيسى سالميه قوليدركه ، حروف واصوات قديمدر ، پيشنده اولان حروف مكتوبه واصوات مسموعه نك عيى در ديرلر . دورديجيسى كراميه قوليدركه ، محدثدر مخلوق دكلدر ديرلر ومخلوق ايله محدث يئنى تفريق ايدرلر . بشنچى قول اربابى ايسه ، قران اللهك كلاميدر غير مخلوقدر ايسته دجه . هر زمان تكلم ايدر ديرلر . ديور ونص عليه احمد ديهرك يوقايرده ذكر ايتديكدر فقره يى سرد ايدىيور .

— الله واردى اونكله برابر هيچ برشى يوق ايدى ، دىيورز . فقط جناب الله بتون صفتلى ايله ازليدر ديدىكمز زمان ، آنجق براللهى بوتون صفتلى ايله توصيف ايتش اوليورمىز ؟

بوني برمشال ايله ايضاح ايدلم : خرما آغاجى ديدىكمز زمان بو ، جذع ، كرب ، كرنافه ، سعف ، خوص ، چهاردن عبارت دگليدر ؟ حالوكه اسمى برشيدك اسميدر بتون صفتلىله [۱] نخله تسميه ايدلمشدر . [۲] بونك كې (وله المثل الاعلى [۳]) الله دخى بتون صفتلىله اله واحدر ، دىيورز .

يوقسه برزمان او ، وار ايدى فقط قدرت خلق ايدىنجيه قدر قدرتى يوقدى ديمه يز ، زيرا قدرتى اوليان عاجزدر . كذا برزمان او وار ايدى فقط بيلمىوردى ده ديمه يز ، زيرا بيلمىان جاهلدر بلكه الله من الازل الى الابد عالمدر قادردر ، زمان و كيفيت يوقدر ، دىيورز .

الله تعالى قران كريمده ، وليدين مغيرة لخزومى نامنده بركاقرى ذكرايتدى : (ذرنى ومن خلقت وحيداً : بنى وحيد يرا تديغ ادمله براق . سورة المدثر) ديدى . بويله جه بوكاقرى وحيد تسميه ايتدى ، حالوكه اونك ايكي كوزى ، ايكي قولانغى ، ديلي ، ايكي دوداغى ، ايكي الى ، ايكي آياغى و برجوق اعضا و جوارحى واردى ، بويله ايكن بوني بتون صفتلىله وحيد تسميه ايتدى . بونك كې جناب الله دخى (وله المثل الاعلى) بتون صفتلىله اله واحدر .

باب : جهى نك ، جناب الله (الرحمن على العرش استوى : رحمن عرش اوزرينه مستوى اولدى . سورة طه) و (خلق السموات والارض وما بينهما فى ستة ايام ثم استوى

[۱] اجزاً تعبير اولان شيله صفت اطلاق ايدبور .

[۲] جذع : جيمك كسريله خرما آغاجك بدنه دينر . كرب ، خرما آغاجيك كسلن قالين شاخلىرىك اوموز باشى كې يرنده قالان كتوكلىرينه دينر . كرنافه كافك كسرى وضيله ، خرما بدنده (اوزه كنده) قالان بوداق كسنديسنك ديلبرينه دينر . سعف سين وعينك فتحيله خرما آغاجيك دالنه دينر ، بر قوله كوره يابراغنه دينر مش . خوص خانك ضيله خرما يابراغنه دينر . چهار زمان وزننده ، خرما كوبى ، و خرما بينيسى ديدىكارى دركه خرما آغاجلىرىك تپلرنده اولور . آقى ولديذ ، طعمى سوده قرييدر .

[۳] الله حقنده تشبيه معناسنى اهام ايدر بركله قولاندقدن صوكرات تزيه بارى ايچون قولانيلير برجله در . حرفياً توركه ترجمه سيله معنای مقصود افاده ايديله من توركه مزده (بكنزه تمك كې اولماسون) تعبيرى وارددر . موضع استعمالى بشقه اولماسه ايدى . بونكله ترجمه ايدر در .

على العرش : آتئى كونده سموات وارضى خلق ايتدى صوكر اعرش اوزرينه مستوى اولدى. سورة السجده) بويوردىنى حالده، اللهك عرش اوزرنده اولديغى انكارايتدىكمنه دائردر .

دييورلر كه : الله عرش اوزرنده ناصل ايسه پدى قات يرك آلتنده ده [۱] اويلا در ، سموات وارضده وهرمكأنده اويله در هيچ برير اوندن خالى دكلدر ، برمكأنده بولنوب ديكر مكأنده بولونمماسى قابل دكلدر . وقران كريمده كى (وهوالله فى السموات وفى الارض : او كوكارده ويرده اللهدر . سورة الانعام) آتئى اوقويورلر .
بز دييورزكه : مسلمانلر برچوق محل ومكانلر بيلدورلر كه اللهك عظمتندن اورالردم هيچ برشى يوقدر .

— هانكى مكانلر ؟

— سزك جسمكنز ، ايچيكز ، حيوانلرك ايچى الخ كى برطاقم محللر . جناب حق بالذات كنديسى ايسه ، سماءه اولديغى خبر ويريور : (ءانتم من فى السماء ان يخسف بكم الارض : سماءه اولان ذاتك سزى يرك دينه كچره جكندن قورقايورميسكز «امين ميسكز» ؟ سورة ملك) ، (ام انتم من فى السماء ان يرسل عليكم حاصبا : ياخود ، سماءه اولان ذاتك شدتلى روزكار كوندره جكندن قورقايورميسكز ، سورة ملك) ، (اليه يصعد الكلم الطيب : اى سوزلر اوكا صعود ايدر . سورة فاطر) ، (انى متوفيك ورافعك الى : بن ، سنى اولديره جكم وزديمه رفع ايد جكم ، ال عمران) ، (بل رفعه الله اليه : بلكه الله اوفى كنديسنه رفع ايتدى ، النساء) ، (وله من فى السموات والارض ومن عنده : كوكارده ويرده وكنديسنك عندنده اولانلر اونك در . سورة الانبياء) ، (يخافون ربهم من فوقهم : يوقاريلرنده اولدينى حالده ربلرندن قورقييورلر . النحل) ، (ذى المعارج : باصاماقلر (معارج ل) صاحبي . سورة المعارج) ، (وهوالقاهر فوق عباده : او ، عبادينك فوقده اولهرق ، قاهر در . سورة الانعام) ، (وهوالعلى العظيم : اويوكسك وبيوكدر . بقره) دييورم ايشته بو آيتلر اونك سماءه اولديغى خبر ويريور .

همده بز ، هرهانكى برشيئك اسفلنده اولانى ، جناب اللهك ؟ (وقال الذين كفروا ربنا ارنالذين اضلا نامن الجن والانس نجعلهم ماتحت اقدامنا ليكونا من الاسفلين : كافرلر ديديلر كه يارب : انسانلردن وجنلردن بزى اضلال ايدملرى بزه كوستر ، اسفلين دن اوله لرى ايچون آياقلىمىزك آلتنه آلام . سورة فصلت) قوليله ذم ايدلىش اولديغى كوريوزمه

[۱] متنده : الارضين السابعة ، يازلش

بز سزه صوربورز ، ابلدسك بولوندىنى مكانك برمکان ، كذا شيطانلرك بولوندىنى مكانك ده برمکان اولدىغنى بيلمورميسكز ؟ اللهك ايسه بونلرله برآراده بولمغسى جائز دكلدر .

«وهوالله فى السموات وفى الارض» آيت كريمه سنك مغناسى ايسه : او ، يرده وكوكده اولانلرك الهيدر ، ديمكدرد . كندىسى عرش اوزرنده در ، علميله ، عرشك دوننده اولانلرى محيطدر ، علمندن هيچ برمکان خالى دكلدر . ايشته (لتعلموا ان الله على كل شى قدير وان الله قد احاط بكل شى علماً : الله تعالىنك ، هر شيه قادر اولدىغنى و علمى ايله هر شيهنى احاطه ايتديكنى بيلمه كز ايچون . سورة الطلاق) آيت كريمه سنك مغناسى بودر . بوخصوصى ، اعتبار ايديله جك برمقالله ايضاح ايدلم : برآدم ألنه ، ايچنده صاف شراب بولان شفاف برجام قدحى آلسه ، هيچ برى قدحك ايچنده اولمقستز ، بتون [۱] كوزلر قدحى احاطه ايدرلر . بونك كى (وله المثل الاعلى) جناب حق دى مخلوقاتندن هيچ برشيد بولمقستز بتون مخلوقاتنى (علميله) احاطه ايدر .

اعتبار ايديله جك ديكر برمقال (خصوص) : اكر برآدم بتون لوازماتنى تكميل ايدرك براو ، ياپار صوكر اودن چيقوب قيوى قابليارق كايذرله ، اوآدم ، او ك ايچنده بولمادىنى حالده ، اونده قاچ او طه وهر او طه نك كندىسكى نه قدر اولدىغنى بيلير ، الله دى (وله المثل الاعلى) مخلوقاتندن هيچ برنده بولمادىنى حالده ، كندى خلق ايتديكى شينلرك نه اولدقلىرى و ناصل اولدقلىرى بيلير .

باب : جهيمه نك ، مايكون من نجوى ثلاثة الالهو رابعهم ، آيت كريمه سنى تاويللرينه كلنجه ، بز ديورزكه الله جل ثناؤه (الم تر ان الله يعلم ما فى السموات وما فى الارض : الله تعالىنك ، كوكلرده ويرده اولان شيلرى بيلديكنى كورمورميسك . المجادلة) ديهرك ، كوكلرده ويرده اولان شيلرى بيلديكنى خبر و پريور . (مايكون من نجوى ثلاثة الالهو رابعهم : اوچ كيمسه نك كيزلى قونوشمه لرى اولماز ، الا او ؛ دوردنچيليردر) ديور . يعنى الله ، علميله دوردنچيليردر . ولا خمسة الالهو سادسهم : بش كشينك قونوشماسى اولماز ، الا او آلتنجيليردر . يعنى الله علمى ايله آلتنجيليردر . (ولادانى من ذلك ولا اكثر الا هو معهم بوندن آز ويا چوق اولمازلر ، آتجق او ، اونلرله برابردر . سورة المجادلة) يعنى نرده بولونسه لر بولونسونلر علميله او ، اونلرك آرارنده در . (ثم نبههم بما عملوا يوم لقيامة ان الله

[۱] كل بصر ابن آدم .

السيات مجموعه سى صابى : ۵

بكل شئى علم : صوكر ا قیامت كونده اونلره یابدقلىزندن خبر ویرر، الله هر شئى علم در)
بووریور . كوریلیور كه جناب الله علمى بیلدیرمكه سوزه باشلامش و علمى بیلدیرمكه
سوزنى ختم ایتشد .

باب : جهمی نك ، الله هر مكانده در، بوراده واردر شوراده یوقدر ذنبه من دییه اعتقاد
ایتدیكى زمان ، الله حقنده یالان سویله ديكنى اوكر نك ایتسترسه كز ، اوکا ، هیچ برشى
یوق ایكن الله وار ایدی دكلى ؟ دییه صوریكز ! شه سز اوت دیه جكدر . صوكر ،
الله اشیاى خلق ایدركن كندى نفسنده مى خلق ایتدى ، یوقسه كندى نفسندن خارجه مى ؟
دیه صوریكز . بوصورته او ، اوچ احتمال قارشوسنده قالیر . اكر خلقى كندى نفسنده
خلق ایتدى دیرسه ، جن ، انس و شیاطینى كندى نفسنده خلق ایتدى دیديكى ایچون
كافر اولور ، اكر كندندن خارجه خلق ایتدى صوكر مخلوقاته داخل اولدى دیرسه ،
هر محله حتى محلات مستقریه داخل اولدى دیديكى ایچون ینه كافر اولور . اكر كندندن
خارجه خلق ایتدى فقط اونلره كیرمدى دیرسه ، بوتون سوزلندن رجوع ایتمش اولور .
بوايه اهل سنتك قولیدر .

باب : جهمی نك ، علم الهی بی اعتراف ایتدیكى اوكر نك ایتسترسه كز
اوکا شو آیتلری سویله یكز (ولا یحیطون بشئ من علمه : اللهم علمندن هیچ
برشئى احاطه ایتمز لر . بقره) ، لیكن الله یشهد بما انزل الیک انزل به علمه : فقط ، الله تعالی سكا
انزال ایتدیكى شیه شهادت ایدیور ، واوئی - سنك اوئی تودیعه لایق محل اولدیغى -
بیلر ك انزال ایتدى . النساء) ، (فالم یستجیبوا لکم فاعلموا انما انزل بعلم الله : اكر اجابت
ایتمز لر سه ، سز بیلكر كه آنجق اللهم علمیه انزال ایدلشدر . هود) ، (وما نخرج
من ثمره من اكامها وما تحمل من انثى ولا تضع الا بعلمه : طومور جفندن میرم لرك چقماسى ،
قادینلرك كه قالماسى و وضع حل ایتملری آنجق اللهم علمیه در . فصلت)

شمعدى جهمی یه ، اللهم علمى اوزرینه اعلام ودالاتى قوتله ین (بونلر) ، اللهم
علمى اقرار ایدیور (لر) مى ؟ ده نیلیر [۱] . اللهم علمى یوقدر دیرسه كافر اولور ، اكر
اللهك حادث علمى وار دیرسه ، الله بر زمان بیلیموردی صوكر كندیسنه علم احداث
ایتمك صورتیه بیلدی ، دیش اولدیغندن ، ینه كافر اولور . اكر اللهم علمى واردر ،

[۱] متن ده عبارده : « نقر بعلم الله هذا الذى قتل علیه بالا اعلام والدلالة » در . بقر بعلم الله
هذا الذى قتل علیه ... تخمینى اوزرینه ترجمه ایدلشدر . قتل علیه ، ده اوقونایلیر . احواله ترجمه ،
دلاک ایل رجوع ایدن دیمك اولور . علیه ایله التیای دها فضله اولور .

مخلوق ده دكل ، محدث ده دكل در ، ديرسه ، بوتون سوزلرندن رجوع ايتمش واهل سنك قوله قائل اولمش اولور .

باب : جناب حتك قرانده ذكر اينديكى « وهومعكم » قوله دائردر .

قرانده « مع » برقاچ وجه اوزره در : الله تعالى حضرت موسايه (انى معكما اسمع وارى : بن سزكلهيم ، ايشيديور وكو بورم . سورة طه) دييور كه : سزدن ضررى دفع خصوصنده ديمكدر . (ثانى اثنين اذهابى الغار اذيقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا : ايكي دن ايكسجيسى اوله زق غارده بولندينى ، وآرقاداشنه ، مراق ايمه ! الله بزمله در ديديكى زمان . سورة التوبه) دييور كه ينه ، بزدن ضررى دفع ايتك خصوصنده ديمكدر . كذا (وكم من فئة قليلة غابت فئة كثيرة باذن الله والله مع الصابرين : نجه آزجاعت چوق جماعته اللهم اذنيه غلب كدى ، الله صبر ايدنلرله در . سورة البقرة) دييور كه ، دشانلرينه قارشى ، اونلره ياردم خصوصنده ديمكدر . (ولا تهنوا وتدعوا الى السلم واتم الاعلون والله معكم : وهن وفور كوستره ييكز سلم ومسالمته دعوت ايديكز ، سز اوستون سكز ، الله سزكله در . سورة محمد [۱]) دييور كه دشانكزه قارشى سزه ياردم خصوصنده ديمكدر . كذا (ولا يستخفون من الله وهو معهم : اللهم اذنيه كيزله مزلر ، (ياخود كيزله مزلر) او ، اونلرله برابر در . سورة النساء) دييور كه ، علميله اونلرله ايچنده در ديمكدر . كذا (فلما ترآ الجمع قال اصحاب موسى انا لمدركون قال كلا ان مى ربى سهدين : ايكي جماعت بربرينه كورندكلرى زمان مرسانك اصحابى ، ياقالانيورز ديديلر ، موسى اصلا ! ديدى ، ربم بنمله در بكا يول كوستريرر . الشعراء) فرعونه قارشى يارديمى بنمله ، ديمكدر .

(الله خالقيله در) دعواستنده ديللر جهلك علمينه چيغنه ، شوقفكرده بولندى :

او ، هرشيله برابر در ، فقط هيچ برشيئه مماس و هيچ برشيئه مبين دكلدر ، ديدى .

— بوسوز هيچ برمعنا افاده ايتمز ، اولچه سويله نديكى كى يالكز قباحق اورتمك

ايچون سويله نمش سوزدر .

— خاير ، اويله دكل در .

اويله ايسه ناصل ؟ هم هرشيده اوليور ، همده هيچ برشيئه مماس ده مبين ده اوليور ،

ديك بوسوزه اى بر جواب ويره مدي ، كيفيت يوق (بلا .) ديدى . بوسوز ايله جاهلاره

حيله ياييور وتلبيس ايدبيور .

[۱] متنده آيت ولا تهنوا ولا تحزنوا وتدعوا الى السلم ، ولا تحزنوا ، خطا يازلمش در

— قیامت اولدینی زمان یالکز جنت جهنم ، عرش وهوا بولناجق دگلی ؟

— اوت ، یالکز اونلر بولناجق

— اوزمان ربمز نرده اولاجق ؟

— دنیاده اولدینی کبی ینه هرشیده اولور .

سزك مذهبکزه کوره ، اللهك ناردده اولان قسمی ناردده ، هواده اولان قسمی هواده دره ، شیمدی بوناصل اولیور دیدک . بوصورتله الله حقنده یالان سوبله دکلی میدان چیقدی .

جهمیله زعم ایتدیله که ، قرانده اولان الله (ا-می) آنجق براسم مخلوقدر . جهمیله صورارز :

— پکایی ، بواسمی خلق ایتهدن اول اسمی نه ایدی .

— اسمی یوق ایدی .

— شوخالده بونک کبی علم خلق ایتهدن اول هیسچ برشی بیلدز جاهل ایدی صوکره کندیسسی ایچون علم خلق ایتدی . کندیسسی ایچون نورخلق ایدنجیه قدر نوری ده یوق ایدی . نفسی ایچون قدرت خلق ایدنجیه قدر قدرتی ده یوق ایدی ... آرتق خیث ، جناب حقک کندیسسی رسوا ایتدیکنی ، وقرانده اولان « الله » ک آنجق براسم مخلوق اولدیغی اعتقاد ایتهدی ایله ، خباتنک میدان چیقدیغی آکلادی .

کذلک جهمیله ، اکر برآدم ، کندیسندن باشقه اله بولمیان الله ایله یالاندن یمین ایدرسه ، حاث اولمامسی لازم کلیر . زیرا خلق ایله یمین ایتهدمش بلکه مخلوق برشی ایله یمین ایتهدر ، دیدیکمز زمان ینه رسوا اولور .

ینه ، پیغمبر «عم» ، ابوبکر ، عمر ، عثمان و بونلردن صوکره کلن خلیفه لر ، حاکم وقاضی لر « بالله الذی لا اله الا هو » دیه یمین ایتدیرمبورلرمیدی ؟ دیمک سزك مذهبکزه کوره بونلر خطا ایدورلردی . پیغمبرک وارنک ایزندن کیدنلرک ، الله ایله دکلده ، اسمی الله اولانله یمین ایتدیرمه لر لازمیدی ، لا اله الا الله دیمک ایسته دکلی زمان ده « لا اله الا الذی خلق الله » دیمه لر لازم ایدی . اکر بوبله دیمز لسه توحیدلری صحیح اولمازدی ، دیدک . ینه ، الله تعالی حقنده یالان دعواده بولما نندن طولایی ، الله کندیسسی رسوا ایتدی . فقط بزدرزکه ، الله ، اللهک کندیسسی در ، الله اسم دکلدر ، آنجق اللهدن باشقه اولان بتون شیلر اسمدرلر [۱] .

(۱) وعلم آدم الاسماء ، انهی الاسماء سیتموها .

— الله تعالى تكلم اتمه نجه ، مخلوقاتى نه ايله خلق ايتدى ؟ خلقنى قولى وكلاميله خلق ايتديكنه دائر الله طرفندن ، بالخاصه (انما قولنا لشي اذا اردناه ان نقول له كن فيكون ، قولنده بز دلالت يوقيدر ؟) (وارى ؟)

— قولنا لشيك معناسى ، بر شيشى اراده ايتديكمزده اوشى موجود اولور ، ديمكدر .

— او حالده بيجون الله (ان نقول له) ي اضافه ايديورسكنز ؟

— قرانده ذكر اولنان هر شيدن آنحق معنالى مقصوددر (مراددر) الله ديدى

ديمك ، عربلك ، ديوار ديدى ، خرما آچاچ ديدى ده دوشدى ، ديه لرى قيلندندر .
كوريليوركه جهمييه هيچ بر شيشه قائل دكلردر .

مبهوت اولديكز ديدك ، اعتراف عجز ايتديلر

— مذهبكزه كوره الله تكلم ايتيورسه مخلوقاتى نه ايله خلق ايتدى ؟

— قدرتيه

— قدرتى شيميدر ؟

— اوت

— قدرتى اشيائى مخلوقه حمله سندنمى در ؟

— اوت

شو حالده ديمك الله تعالى خلقى ، خلق ايله ياراتدى (مخلوقى مخلوق ايله ياراتدى) ؟
بو كاقائل اولمقله قرايه مخالفت وقرانله محاربه ايديورسكنز
دييورهر شيشى بالذات كنديسى خلق ايتش اولديغى خبر ويريور « وهل من خالق غير الله :
اللهن باشقه هيچ خالق وارى در ؟ » ديه رك كنديسندن باشقه هيچ بر خالق بولتمه ديغنى
خبر ويريور . حالبوكه سز مخلوقاتى ، اللهن باشقه سينك خلق ايتش اولديغى زعم ايديورسكنز .
الله تعالى جهمييه نك ديدكلرندن منزدر .

باب : روايت اولنان حديثلردن جهمييه نك قران مخلوق اولديغى ادعا اتمه لرينه دائر .
دييورلر كه : حديثه (ان القران فى صورة الشاب الشاحب فيأتى صاحبه فيقول له من انت
انا القران لذى اضيت (او اظمت) نهارك واسهرت ليلك فيأتى به الله فيقول يارب : قران نحيف
بركنج صورتندهد ، (قيامت كوندده) صاحبه كليه ، صاحبي او كاسن كيمسك دير . قران ،
بى اوقومق ايجون ، كوندوزلرى كنديكى ضعيف لاندنيك وكيجه لرى اوقوسز قالدنيك قرانم ،
دير ، وصاحبي اللهك حضورينه چيقاروب يارب دير) ديه واردا اولمشدر ، ديديلر وقرانك

مخلوق اولديغى ادعا ايتديلر . حالبوكه ، قزان كلير ديمكدن مراد ، قرانك ثوابى كلير وبارب ... دير ، ديمكدر .

باب : جهنميه نك ، هواالاول والاخر آيت كريمه سنى تاويلي : الله تعالى ، مخلوقاتى ياراتمه دن مقدم ، خلقدن اولدر ، ديديلر دوغرو سويله ديلر ، خلقدن صوكراده آخر اولاجقدر اوزمان نه كوك ، نير ، نه جنت ، نه جهنم ، نه ثواب ، نه عقاب ، نه عرش نه كرسى هيچ برشى قالماياجقدر . زيرا الله ايله بركده برشى بولنديغى مدتده الله آخر اولماز ، ديديلر . وبوسوزلريله برحق انسانلرى اضلال ايتديلر .

بزدييورزكه الله تعالى جنتك واوراده اهلينك دوام ايده جكلرينى خبر ويره رك (لهم فيها نعيم مقيم : اونلر ايجون اوراده دواملى نعمت واردر . التوبه) ديدى . كذا (خالدين فيها ابدآ : اوراده دائمى صورتده باقى قاله رق) ، (اكاهما دائم : ما كولاتى دوام ايديجيدر .) ديدى . الله تعالى ، مقيم ودام دييوزسه اصلا منقطع اولماز .

كذا (وماهم منها بمخرج حين : اونلر اورادن چيقاريلزلر . سورة الحجر) ، (ان الآخرة هي دار القرار : آخرتدر انجق قرار يوردي . مؤمن) ، (ان الدار الآخرة لى الحيوان لوكانوا يعلمون : اكر بيله بيلسه لر ، انجق آخرت يوردي در حيات . عنكبوت) (ماكثين فيها ابدآ : اوراد ابدى صورتده قاله رق . كهف) ، (واما الذين ابيضت وجوههم ففي رحمة الله هم فيها خالدون : بوزى آق اولانلر ، اللهم رحمتده باقيدرلر . آل عمران) ، (وفاكهة كثيرة لامقطوعة ولا ممنوعة : آرقاسى كيسلمه ين ومنع ايديله ين چوق ميوه لرده . سورة الواقعة) دييور بونك امثالى قرانده بك چوقدر .

كذا الله تعالى اهل نارى ذكر ايتدى : (لا يقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها : اونلر (ك أولمه لرينه) . حكم اولماز تاكه اولولردى واونلردن جهنمك عذابى ده تخفيف اولماز . فاطر) ، (اولئك يشسوا من رحمتى : اونلر بنم رحمتدن اميدلرينى كسديلر . عنكبوت) ، (لا يئالهم الله برحمته : اونلر ، اللهم رحمتى ايرمز . اعراف) ، (ونادوا يا مالك ليقض علينا ربك : قال انكم ماكثون : اى مالك ا ربك بزه (أولمه) حكم ايتسون ديه ندا ايتديلر . مالك اونلره ، ابدى صورتده قلاجقسكز ديدى . سورة الزخرف) ، (سوأعلينا اجز عنام صبرنا مائنا من محيص : فريا ايتك وصبرايتك بزم ايجون مساويدر ، بزم ايجون قورتيليش يوقدر . ابراهيم) ، (خالدين فيها اولئك هم شر البرية : باقى اوله رق جهنم آتشنده لر ، اونلر مخلوقاتك اك قناريدر . سورة ليله) ، (ككانضجت

جلودهم بدلناهم جلودا غيرها: ده ريلرى ياندېچە، اولنرك ده ريلرى دكشديررز. سورة لنسا (كلا ارادوا ان يخرجوا منها من غم، اعيدوا فيها: غم وغصه من صبر سن اولارق، اورادن چيقىق ايسته دېكە تكرار اورايە اعاده اولتورلر. سورة الحج)، (انها عليهم مؤصدة: اوآش اولر اوزرينه قابانمش در. سورة الهمزة) ديور. بونك امثالى قرانده پك چوقدر. سموات وارض ايسه هلاك اولورلر [۱]. زيرا اهللرى ياچته ياخود جهنمه كيده رلر. اما عرش نه هلاك اولور، نه ده يرندن اوينار. زيرا اوجنتك سقى در. والله تعالى اونك اوزرنده در. بناء عليه هلاك و نابود اولماز.

كل شى هالك الا وجهله، قولينك ايضاحى ايسنه، الله تعالى عرش اوزرنده اولانلرك جله سنى انزال ايتدى [۱]. ملائكتك ارض هلاك اولدى ديه كنديلرينك باقى قالمه لر ينى اميد اتمه لرى اوزرينه، اوله جكسز ديه سموات ارضدن خبر ورن آيت انزال ايتدى [۲] ودى حيات اولانلره خطابا هر شى هالك در يالكز اوچى در، اولمز ديدى و اوزمان ملكرده اوله جكلرينى يقين ايتديلر.

الله تعالى هر مكانده در. هيچ بر مكان اوندن خالى اولماز ديدكاري زمان، جهمييه (فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا) قولينك نه ديمك اولديغى زه سويله ييكز! سرك ديديككز وجهله الله تعالى كنديسى جبل ده ايديسه، جبله ناصل تجلى ايتدى. زعم ايتديككز كې كنديسى اونده (جبل ده) اولسه ايدى، ايچنده بولونديغى شينه تجلى ايتزدى (ايدمه زدى) ليكن الله تعالى عرش اوزرنده در، وايچنده بولمادىغى برشيئه (طاغ) تجلى ايتمشدر، طاغ اوندن اول (اوله) كورمديكى برشيئي كورمشدر.

جهم، اللهم نوري واردر ديدك، بوكا قارشى، اوتماميله نوردر ديدى. الله تعالى (واشرق الارض بنور ربها: ير، ربك نوريه آيدىلاندى. الزمر) ديدى وبوصورتله، نوري بولنديغندن خبر وىردى، ديدك.

(۱) متنده باذنا كې يازلمش. دوغرىسى، بادا، در.

(۲) متنده كې عباره، كل من عليه، اوقونا بيلديكى كې، كل من علماده اوقونا بيلير. انزل كل من عليه، نه ديمك اولديغى آكلابه مادم. عرش اوزرنده كېلر وارمش؟ نه وقت وزه به انزال ايتمش؟ اكر «انزل» نك نزلدن اكرام معناسى وارايسه، عليها اوقونور، افاده لى ومقامه مناسب بر معنا چيقار ايدى. كوكده اولانلرى اكرام ايتدى ديمك اولور و اكرام، نتيجه ده بقاى اميد اتمه مؤدى اولوردى. قيامت تقرب ايتديكى زمان ملائكتك سماند يره ايته جكلرينه دائرخبرلر وار.

ينهء الله هم مكانده در و كنديسى تماميله نوردر ديورسه كنزء قارا كلق اوكء كنديسنده
اولان نورايه نه دن طولاي آيدينلاما ديغتك سبني ايضاح ايديكز! اوطهيه ايشيق كيرديكي
زمان نه دن آيدينلانيورء ديررز . ايشته اوزمان الله تعالى اوزرينه يالان سوييله دكاري
ميدانه چيقار .

الله تعالى حقنده سالم فكره مالك اولانء كتاب وسنته مخالف قولدن رجوع ايدنء
مهاجرين وانصارك قولدن عبارت اولان ائمه قوله قائل اولانء جهم واتباعك ديني
ترك ايدن كيمسيه الله تعالى رحمت ايتسونء ايشته بوء كتابك آخريدن . يالكز اولان
الله حمد اولسونء سيدمن محمد عليه السلامه وآلنه الله تعالى رحمت ايتسونء ودائمي اولان
چوق سلام ابله تسليم ايتسون .

قواسم العيبه

